

הביטוח הלאומי

ממדי העוני והאי-שוויון בהכנסות –

2020

לפי נתונים מנהליים

מירי אנדבלד, להב כראדי, רינה פינס וניצה (קלינר) קסיר

פתח דבר

זו השנה השנייה שבה דוח ממדי העוני והאי-שוויון בהכנסות מבוסס כולו על הנתונים המנהליים המצויים בביטוח הלאומי ולא על נתונים הנגזרים מתשובות של מרואיינים בסקר של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה - זאת בשל העיכוב במסירת הנתונים של סקר הוצאות משק הבית של הלמ"ס, שעל פיו הדוחות מופקים בכל השנים.

מגפת הקורונה וההתמודדות עמה הובילו ב-2020 למשבר כלכלי חמור. התוצר הצטמצם ב-2.5% ומספר המועסקים צנח ב-9.4%. ירידה נרשמה הן בהכנסה הכלכלית הממוצעת והן בחצינויות. הפגיעה בהכנסה הכלכלית הקיפה את מרבית האוכלוסיות העובדות, אך מי שנפגעו במיוחד היו האוכלוסיות החלשות בשוק העבודה, ששכרו היה נמוך גם טרום המשבר.

שיעור העוני לפי ההכנסה הכלכלית התרחב והעמיק, והאי-שוויון גדל. בקרב העשירונים 2-9, הפגיעה היתה גבוהה יותר ככל שהעשירון נמוך יותר. לעומת זאת בעשירון התחתון, שבו שיעור המועסקים נמוך, ההכנסה הכלכלית הממוצעת לא ירדה, ובעשירון העליון היא אף עלתה במקצת (זה העשירון היחיד שבו עלתה הכנסה הכלכלית הממוצעת).

כדי לצמצם את הפגיעה הכלכלית ב-2020 הפעילה המדינה כלי מדיניות שונים בהיקף נרחב שהתמקדו במובטלים ובעסקים, לצד סיוע נוסף למשקי בית. בעיקר נעשו פעולות רבות וחסרות תקדים כדי לשמר ולחזק את רשת הביטוח הסוציאלי של האוכלוסייה בכלל ושל מקבלי הקצבאות בפרט, באמצעות הביטוח הלאומי, בהן הקלות ושינויים בקצבאות, ומענקים ותשלומים מיוחדים.

בין הצעדים בלטו ההקלות בדמי אבטלה, ובכלל זה תשלום קצבה בעבור חל"ת ביוזמת העובד או המעסיק, קיצור תקופת האכשרה הנדרשת לדמי אבטלה והארכת תקופת הזכאות להם, הקלות בתנאי הזכאות לעבודה מועדפת לחיילים משוחררים, ואפשרות להכיר בחשיפה לקורונה במקום העבודה כפגיעה בעבודה.

במסגרת המענקים שולמו מענקים עם פרוץ הקורונה, בפסח 2020, ובקיץ של אותה שנה. שולם מענק לכלל האוכלוסייה, ומענק מוגדל להורים בעבור ילדיהם. כך שולמו מענקים לאוכלוסיות מיוחדות, למשל למקבלי קצבאות קיום ונכויות, מענק אבטלה ממושכת, עידוד חזרה לעבודה, מענק לילודות שאינן זכאיות לדמי לידה ומענק הסתגלות לבני 67 ויותר שהפסיקו לעבוד. הביטוח הלאומי אף שילם למעסיקים בגין חלק מימי הבידוד ששילמו לעובדיהם ופטר אותם מתשלום דמי הביטוח בעבור עובדים שיצאו לחל"ת

התמיכה הרחבה שהעניקה הממשלה ב-2020 הניבה תוצאות חיוביות: ממדי העוני והאי-שוויון על פי ההכנסה נטו צומצמו, זאת כאמור לעומת עליות חדות על פי ההכנסה הכלכלית, זו שאינה כוללת את התערבות הממשלה. ההכנסה נטו עלתה בקרב מרבית האוכלוסיות, אך בעיקר יצאו נשכרות משנה מטלטלת זו האוכלוסיות החלשות, אלו המודרות משוק העבודה או שפעילותן בו נמוכה, למשל הקשישים. כך, ככל שהעשירון היה נמוך יותר, התערבות הממשלה השפיעה יותר: בעשירון התחתון עלתה ההכנסה נטו הממוצעת בכ-12%, ועליות נרשמו גם בעשירונים 2-9 אך הן פחתו עם ההתקדמות בעשירונים.

השיפור במצב העוני בישראל ב-2020 כפי שבא לידי ביטוי במדדים של ההכנסה משתקף ונתמך גם במדדים משלימים נוספים של העוני שנבחנו בדוח זה ומפורטים בתיבות: שיפור במצב הביטוח התזונתי ב-2021 בהשוואה ל-2016, וירידה בשיעור משקי הבית שאינם יכולים לממן את הוצאותיהם וביעור המוותרים בשל סיבות כלכליות על הוצאות חיוניות ב-2020 לעומת 2018-2019.

בשנת 2021 נרשמה התאוששות כלכלית ובמקביל בוטלו בה רבות מן התמיכות וההקלות בקצבאות שהונהגו כדי לסייע במשבר. אומדנים שחושבו ל-2021 מצביעים על כך שלמרות ההתאוששות הכלכלית, העוני והאי-שוויון (על פי ההכנסה נטו) החמירו.

אומדנים אלו מדגישים את הצורך של הממשלה לנקוט בעת הזו מדיניות התומכת בצמיחה, מכלילה כמו גם בת קיימא - צמיחה שתמזער נזקים ארוכי טווח של המשבר בתעסוקה, בעוני ובאי-שוויון. אחד האתגרים המרכזיים לפיכך הוא שילוב מובטלים בשוק העבודה. לשם כך נדרשת השקעה במדיניות אקטיבית לעידוד תעסוקה, שבישראל סך ההוצאה עליה במונחי תוצר נמוכה – שליש מההוצאה הממוצעת במדינות המפותחות. בין הצעדים הנדרשים סיוע כולל למובטלים: אבחון, הכוונה ותוכניות הכשרה המותאמות לשוק העבודה החדש – הכשרה מקצועית, לימוד אנגלית, והקניית מיומנויות יסוד וכישורים רכים – בשילוב השמה בתעסוקה. שוק העבודה השתנה ונדרשות התאמות הן מצד המעסיקים והן מצד העובדים.

לצד המאמץ לסייע למשפחות להגיע לעצמאות כלכלית באמצעות שוק העבודה, חשוב לזכור שיש מי שאינם יכולים להגיע לעצמאות זו ולהם נדרש מענה גם באמצעות מערך הקצבאות. הביטוח הלאומי ממשיך במאמציו לשפר את הביטוח הסוציאלי, למשל בהגדלת הגמלה לבטחת הכנסה המשמשת רשת הביטוח האחרונה למשפחות מעוטות הכנסות. **לאחרונה הוגדלו גם קצבאותיהם של מקבלי קצבת אזרח ותיק עם תוספת השלמת הכנסה, אך בגיל העבודה יש מקום לשיפור רב.**

ניצה (קלינר) קסיר

סמנכ"לית מחקר ותכנון

תמצית הממצאים

דוח זה מציג את ממדי העוני ל-2020 על פי הנתונים המנהליים הקיימים בביטוח לאומי, בהעדר סקרי הוצאות שעליהם החישובים מבוססים בדרך כלל. הדוח הקודם (והראשון שהתבסס על נתונים מנהליים) שהוכן ל-2019 וכלל גם אומדן המבוסס על סימולציה ל-2020, התפרסם לפני כשנה. השנה הוספנו אומדנים על רכיבי ההכנסה החסרים בנתונים המנהליים (כגון הכנסה מהון) כך שקו העוני משקף את כלל הכנסות משקי הבית.

- רמת החיים במונחי ההכנסה החציונית לנפש תקנית וקו העוני הנגזר ממנה עלו ריאלית ב-2020 ב-2.4% - בכשליש פחות מהעליות הריאליות בשנים האחרונות.
- ללא התערבות הממשלה, כלומר במונחים של ההכנסה הכלכלית, ירדה ההכנסה החציונית לנפש תקנית ב-2020 בשיעור ריאלי של 10.2%.
- בין 2019 ל-2020 ירדה תחולת העוני של משפחות בכנקודת האחוז, מ-21.2% ל-20.4%. תחולת העוני של נפשות ירדה מ-21.6% ל-21.0%, ותחולת העוני של ילדים ירדה בשיעור נמוך יחסית, מ-29.2% ל-28.7%.
- הירידה החדה ביותר בתחולת העוני נרשמה בנפשות קשירות – מ-15.8% ב-2019 ל-13.5% ב-2020.
- ללא התערבות הממשלה, כלומר לפי ההכנסה הכלכלית, תחולת העוני של משפחות עלתה מ-36.7% ל-40.8%, של נפשות עלתה מ-32.2% ל-36.3%, ושל ילדים עלתה מ-36.5% ל-40.9%.
- גם המדדים לעומק העוני ולחומרת העוני המבטאים את המרחק של ההכנסות של המשפחות העניות מקו העוני, ירדו ב-2020 בהשוואה לשנה ל-2019.
- הירידות בתחולת העוני אפיינו כמעט את כל קבוצות האוכלוסייה, ובייחוד את מי שאינם משתתפים בשוק העבודה. לעומת זאת בקרב משפחות שבראשן עצמאי, עלתה תחולת העוני מ-12.6% ל-13.7%.
- גם מדד גייני לאי-שוויון בהכנסה נטו ירד ב-1.5%, בעוד שלפי ההכנסה הכלכלית הוא עלה בשיעור ניכר בין 2019 ל-2020 - של 4.2%.
- הירידה באי-שוויון בהכנסה נטו באה לידי ביטוי גם בניתוח לפי עשירוני הכנסה. ב-2020 העשירוניים הנמוכים, ובייחוד העשירון התחתון, יצאו נשכרים יחסית: ההכנסה נטו לנפש תקנית עלתה ב-12% בעשירון התחתון וב-5.6% בעשירון השני – לצד עליות נמוכות יחסית בעשירוניים 3-10. לעומת זאת, לפי ההכנסה שלפני התערבות הממשלה המוצב הפוך: בעשירוניים 2-9 הפגיעה היתה גבוהה יותר ככל שהעשירון נמוך יותר. בעשירון התחתון לא היה שינוי והעשירון העליון היה היחיד שהכנסתו הכלכלית עלתה במקצת.
- עיקר ההשפעה של אמצעי המדיניות להפחתת העוני נזקפת לדמי האבטלה שניתנו ב-2020 לשכירים בחל"ית ולהקלות הנוספות בדמי האבטלה, שתרמו להפחתת העוני בכ-3 נקודות האחוז. עם זאת גם למענקים (למשפחות, לעצמאים ולקשישים) שניתנו במהלך השנה היתה תרומה לא מבוטלת להפחתת העוני של משפחות עובדות ושל שאר המשפחות, שנאמדת בכנקודת האחוז.

- סיוע הממשלה להתמודדות עם הקורונה תרם לעלייה ברמת ההכנסות ולצמצום העוני והאי-שוויון. תרומה זו (כתוספת להוצאות הרווחה הקיימות) נתמכת גם מהשוואה בינלאומית – ישראל ניצבה ב-2020 באמצע התפלגות המדינות המפותחות מבחינת היקף הסיוע הנוסף שסיפקה הממשלה להתמודדות עם המשבר (בהשוואה למקומות הנמוכים שבהם היא ניצבת בכל הנוגע לכלל ההוצאה לרווחה).
- השיפור במצב העוני בישראל ב-2020 כפי שבא לידי ביטוי במדדים של הכנסה משתקף ונתמך גם במדדים משלימים נוספים למדידת העוני שנבחנו בדוח זה: שיפור במצב הביטחון התזונתי ב-2021 בהשוואה ל-2016 שבה נערך סקר דומה, ושיפור מבחינת שיעור המוותרים ב-2020 על הוצאות חיוניות בשל סיבות כלכליות (בהשוואה לשנתיים שקדמו לה). עם זאת היתה עלייה בשיעור המשיבים שהעידו כי הם חשים עניים.
- יציבות יחסית בממדי העוני לפי ההכנסה הכלכלית אך עלייה בממדי העוני השונים הנמדדים לפי ההכנסה נטו נרשמו בעקבות אומדנים שנעשו על-פי נתונים חלקיים והושלמו באמצעות סימולציה. אומדנים אלה נעשו במטרה לחזות את מגמות העוני ב-2021, שנה שבה נרשמה צמיחה כלכלית ובוטלו ההקלות למובטלים (במחצית השנייה של השנה).
- תחולת העוני של נפשות וילדים עלתה מ-21.6% ו-29.2% ב-2019 ל-21.0% ו-28.7% ב-2020 בהתאמה, ולפי האומדן עלתה ל-22.7% ו-31.2% ב-2021 בהתאמה – כלומר ב-2021 ממדי העוני היו גבוהים מאלה של 2019, טרם פרוץ המשבר.
- הצמיחה הכלכלית לא חלחה ב-2021 באופן שווה לכלל האוכלוסיות, והאי-שוויון על פי ההכנסה הכלכלית עלה. מדיניות הממשלה אמנם צמצמה את האי-שוויון לפי הכנסה נטו (ב-2.4%), אך צמצום הסיוע ב-2021 הוביל לכך שהאי-שוויון לפי הכנסה נטו היה גבוה בשנה זו מזה שב-2020 (ב-3.3%).

תוכן

7	מבוא	1
9	ממצאים	2
9	א. קו העוני ורמת החיים	9
10	ב. מדדי העוני בכלל האוכלוסייה	10
15	ג. ממדי העוני לפי קבוצות אוכלוסייה	15
20	ד. אי השוויון בהכנסות	20
23	3. אומדן לממדי העוני והאי שוויון ב-2021	23
26	נספחים	26

לוחות

9	לוח 1: קו העוני וההכנסה ל-2019-2020 (ש"ח שוטפים לחודש) ושינוי ריאלי משנה לשנה (אחוזים)	9
10	לוח 2: קו העוני לפי גודל משפחה, 2020	10
13	לוח 3: מדדי העוני בכלל האוכלוסייה (אחוזים), 2019-2020	13
16	לוח 4: תחולת עוני משפחות לפי הכנסה כלכלית ולפי הכנסה נטו, והירידה (הישירה) בשיעור המשפחות העניות בעקבות התערבות הממשלה (אחוזים), 2019-2020	16
18	לוח 5: יחס פער העוני והמדד לחומרת העוני (FGT) של ההכנסה נטו לפי קבוצות אוכלוסייה (אחוזים), 2019-2020	18
20	לוח 6: מדד גייני לאי-שוויון בהכנסה הכלכלית ובהכנסה נטו לנפש תקנית, 2015-2020	20
24	לוח 7: מדדי עוני ואי שוויון בכלל האוכלוסייה – 2019 ו-2020 ואומדן ל-2021, תוצאות מסימולציה	24

תרשימים

10	תרשים 1: השינוי בקו העוני, בהכנסה הכלכלית ובהכנסה נטו, 2019 ו-2020	10
11	תרשים 2: תחולת העוני של נפשות, ילדים ונפשות קשישות, 2016-2020	11
12	תרשים 3: סיוע ממשלתי בתקופת משבר הקורונה כאחוז מהתוצר – השוואה בינלאומית	12
13	תרשים 4: עומק העוני וחומרת העוני (FGT) לפי הכנסה נטו, 2018-2020	13
17	תרשים 5: הירידה בממדי העוני כתוצאה מההתערבות הישירה של הממשלה (אחוזים), 2020 לעומת 2019	17
19	תרשים 6: שיעור התרומה של תשלומי העברה לחילוץ מעוני לפי קצבה ב-2020	19
21	תרשים 7: השינוי הריאלי בהכנסה הכלכלית ובהכנסה נטו לנפש תקנית לפי עשירונים (אחוזים), 2020 לעומת 2019	21

נספחים

27	לוח נספח 1: הכנסה כלכלית והכנסה נטו לשנה, משפחתית, במחירי 2020 לקבוצות אוכלוסייה	27
28	לוח נספח 2: מספר הנפשות, ילדים וקשישים 2019-2020	28
29	לוח נספח 3: ההשפעה הישירה של צעדי המדיניות שנקטו להתמודדות עם משבר הקורונה על תחולת העוני של נפשות, לפי קבוצות באוכלוסייה (אחוזים)	29
30	לוח נספח 4: ממדי העוני והאי שוויון של האוכלוסייה 2012-2020	30
31	לוח נספח 5: חלקן של קבוצות נבחרות בכלל האוכלוסייה ובאוכלוסייה הענייה (אחוזים), 2019	31
32	לוח נספח 6: חלקן של קבוצות נבחרות בכלל האוכלוסייה ובאוכלוסייה הענייה (אחוזים), 2020	32
33	לוח נספח 7: תחולת עוני לפי מחוז וערים גדולות, 2019-2020 (אחוזים)	33

1. מבוא

בינואר 2021 התפרסם לראשונה דוח עוני ואי-שוויון בהכנסות לשנים 2018-2019, עם אומדן ל-2020 לפי הנתונים המנהליים הקיימים בביטוח הלאומי¹. סקרי ההוצאות (ובעבר סקרי ההכנסות) של משקי בית של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה הם אלה שעליהם מתבססים דוחות העוני של הביטוח הלאומי זה ארבעה עשורים, אך במועד כתיבת דוח זה עדיין לא התקבל קובץ הנתונים של סקר 2020, בשל בעיות לוגיסטיות שונות בלמ"ס. לפיכך גם השנה הביטוח הלאומי מפרסם דוח נוסף על-פי הנתונים המנהליים שברשותו. עם זאת, שלא כדוח הקודם, בשל חלופי הזמן והנתונים שהצטברו,

דוח זה מבוסס ברובו המכריע (חוץ ממחצית מהעצמאים, ראו להלן) על נתוני אמת ולא על הערכות ואומדנים בהתאם למיקרו סימולציה שהדמתה את המצב לשנת 2020. כאשר הנתונים עדיין לא היו בנמצא.

מאחר שמדובר **בשני בסיסי נתונים שונים**, בעלי הגדרות שונות, שיטת איסוף הנתונים שונה והיקפם שונה, ולכן יש קושי להשוות בין התוצאות שמניב כל אחד מבסיסי הנתונים. אשר על כן, **בהשוואת הממצאים משני המקורות יש להתייחס לכל מקור בפני עצמו** ולהשוות בין השניים הנחקרות במסגרתו.

שנת הדוח, 2020, התאפיינה בטלתה יוצאת דופן בתחום הכלכלי והחברתי בעקבות משבר הבריאות שפקד את ישראל והעולם עם התפרצותו והתפשטותו של נגיף הקורונה. בשל המשבר וההגבלות שהוטלו בעקבותיו – סגרים והגבלות אחרות על הפעילות – עלה שיעור האבטלה הרחבה² בחודשים מרץ-דצמבר 2020 ל-17.7%, לעומת כ-4% בשנתיים שקדמו ל-2020 (השיעור הכולל לשנת 2020 היה 17.3%). התוצר ירד ב-2.5%. המשבר פגע במועסקים בענפים רבים ובעיקר במי שעבדו בענפים המאופיינים בקרבה פיסית - שירותי תיירות, אירוח ואוכל - ובענפים עם פריון עבודה ושכר נמוך. לעומת זאת נרשמה צמיחה מואצת בענף ההיי-טק (כ-6%) שהובילה לעלייה ברמת ההכנסה של המועסקים בו. האוכלוסייה שמעורבותה בשוק העבודה פחותה (קשישים למשל) נפגעה פחות ולעיתים מצבה אף השתפר מבחינת ההכנסה בהשוואה לכלל האוכלוסייה.

האומדנים שנעשו ל-2020 ופורסמו בדוח הקודם (בינואר 2021), חזו את המגמות של הירידה בעוני והאי-שוויון בהכנסות, כמו גם את ההבדלים היחסיים בין קבוצות אוכלוסייה בשנת 2020. הנתונים שהתווספו מאז פורסם הדוח הקודם מצביעים על תמונה חיובית יותר בשוק העבודה במהלך 2020, ולכן לפי נתוני האמת ההכנסות בראייה שנתית היו גבוהות מאלו שנצפו.

בדוח זה הנתונים מבוססים על נתוני הכנסות השכירים הקיימים לכל שנת 2020 ועל נתוני הקצבאות של ביטוח לאומי. שומות העצמאים קיימות בגין כמחצית מכלל העצמאים. מאחר שלצורכי ביטוח לאומי לא מועברות השומות הכוללות של ההכנסה ממענקים, נזקפו סכומי המענקים עבור העצמאים שהכנסתם היתה נמוכה ב-40% ויותר לעומת השנה הקודמת³. לגבי המחצית השנייה של העצמאים, נלקחו השומות של 2019 מקודמות במדד המחירים לצרכן (שירד בכמחצית האחוז). במקרה זה לא הוספו מענקים, שכן הירידה

¹ ראו: אנדבלד מירי, הלר אורן, כראדי להב וניצה (קלינר) קסיר, "רמת החיים, העוני והאי שוויון בהכנסות 2018-2019 ואומדן ל-2020 (לפי הנתונים המנהליים)", ינואר 2021, תחת הלשונית פרסומים באתר הביטוח הלאומי.

² בלתי מועסקים, מועסקים שנעדרו זמנית מעבודתם כל השבוע בגלל סיבות הקשורות בנגיף הקורונה והלא משתתפים בכוח העבודה שהפסיקו לעבוד בגלל פיטורים או סגירת מקום העבודה ממרץ 2020.

³ הסכום שהתווסף להכנסת העצמאים היה הסכום המשוקלל (על פי מספר המקבלים) של חמשת המענקים שהוענקו לאוכלוסייה זו ב-2020.

בהכנסה כתוצאה מהמשבר אינה מגולמת בשומה משנה קודמת⁴. ההנחה במקרה זה היתה אפוא שהכנסתם של העצמאים שלא היתה לגביהם שומה עדכנית ל-2020 היתה דומה, יחד עם המענקים, לזו של שנת 2019.

לנתוני ההכנסה נטו⁵ של 2020 התווספו גם המענקים **האוניברסליים** שניתנו במהלך 2020 והשפיעו בעיקר על משפחות עם ילדים: מענק פסח, מענק אוגוסט וכן המענקים לקשישים עובדים – שאינם קיימים במערך הנתונים המנהלי השוטף.

חידוש נוסף בדוח זה הוא הרחבה של מושג ההכנסה בהשוואה לנהוג בעבר בהתבסס על הנתונים המנהליים. הרחבה זו התאפשרה בזכות מחקר שעשה מינהל המחקר של המוסד, שבמסגרתו נאמדו או נזקפו למשקי הבית השונים, על פי מאפייניהם, הכנסות חסרות שאינן קיימות בבסיס הנתונים המנהליים⁶.

דוח זה כולל, בנוסף להצגת ממדי העוני והאי-שוויון לשנת 2020 (בהשוואה ל-2019 ולעיתים לתקופה ארוכה יותר) שתי תיבות: האחת מציגה ממצאים ראשוניים מסקר הביטחון התזונתי שנעשה בביטוח הלאומי בשנת 2021, והאחרת מציגה נתונים על עוני סובייקטיבי ועל ויתורים שעשו משקי הבית על מוצרים שונים, בהתבסס על הסקר החברתי של הלמ"ס לשנים 2018-2020.

עוד בדוח אומדן לשנת 2021, המבוסס על מיקרו סימולציה, שבמסגרתה הדמינו את ההכנסות ל-2021 כדי לקבל אומדן ראשוני לממדי העוני ב-2021 - שנה שבמהלך מחציתה השנייה הופסקו מרבית ההקלות שניתנו בדמי האבטלה⁷. ההנחות והשיטות לצורך ביצוע סימולציה זו מפורטות בפרק 3.

⁴ יצוין שגם בסקרי הלמ"ס קיימות מגבלות לגבי שומות עצמאים, והנתונים לגבי שנים מוקדמות יותר נלקחים משומות של שנים עברו.

⁵ במושג "הכנסה נטו" – הכוונה היא להכנסה שלאחר התערבות הממשלה, כלומר בניכוי מיסים ישירים ובתוספת תמיכות כספיות. הכנסות אלה כוללות בעיקר תמיכות שאינן מהביטוח הלאומי (מוסדות אחרים ומשקי בית אחרים) והכנסות מהון. שני מרכיבי הכנסה אלה התווספו להכנסות ה"אמיתיות" הקיימות בבסיס הנתונים המינהלי: הכנסות מעבודה (שכירה ועצמאית), מפנסיה, ומקצבאות הביטוח הלאומי. בכך בדוח זה מוצג שיפור הנובע מהערכת ההכנסה של משקי בית מכלל המקורות, ולא רק מהמקורות הקיימים בנתונים המנהליים.

⁶ ראו ה"לר אורן, ואנדבלד מירי, "זקיפת רכיבי הכנסה חסרים בנתונים המנהליים" (2021) פרסום מספר 138 בסדרת ה"מחקרים לדיון" באתר הביטוח הלאומי.

https://www.btl.gov.il/Publications/research/Documents/mechkar_138.pdf

⁷ הארכת תוספת ימי זכאות למי שטרם מלאו לו 45 הופסקה מיולי 2021. לבני 45 ומעלה ניתנה תוספת ימי זכאות מעבר לסוף יוני 2021. לגבי מרביתם, ימים אלו הסתיימו במהלך אוקטובר אך יש כאלה שהיו עדיין זכאים לתוספת ימים גם לאחר מועד זה.

2. ממצאים

א. קו העוני ורמת החיים

ההכנסה החציונית במונחים של ההכנסה הכלכלית, זו שאינה מביאה בחשבון את התערבות הממשלה, ירדה בשיעור של 10.2% (לוח 1 ותרשים 1). לעומת זאת ועל אף ההתפתחויות יוצאות הדופן שהיו בשנת 2020, רמת החיים על פי ההכנסה החציונית נטו לנפש תקנית עלתה ב-2.4% (ועל פי ההכנסה הממוצעת ב-2.2%). זוהי עלייה נמוכה יחסית לעבר, המגיעה לכדי 2/3 מהעלויות הריאליות של השנים האחרונות שנעו בטווח שבין 3%-4% מדי שנה. עם זאת היא מפתיעה לטובה בהשוואה למצופה מהטלטלה שעברה על המשק בשנה זו.

האומדנים שחושבו ל-2020 הצליחו לחזות היטב את מגמות העוני והתפלגות ההכנסות, אך הם היו נמוכים כלפי מטה בהשוואה לממצאים המבוססים על נתוני ההכנסה בפועל. להבדלים אלה שתי סיבות עיקריות: ראשית, בסימולציה הקודמת הנחנו שיעור אבטלה (של שכירים) של 20% בממוצע בחודשים מרס עד דצמבר 2020, כלומר שיעור אבטלה שנתי ממוצע של כ-17.7% ל-2020. בפועל, שיעור האבטלה הממוצע היה נמוך ב-2 נקודות האחוז. בנוגע לעצמאים, הנחנו שיעור סגירת עסקים דומה מפרוץ המשבר ועד סוף השנה, בעוד שבפועל עסקים נפתחו ונסגרו לסירוגין לאורך השנה, בהתאם למצב הסגרים.

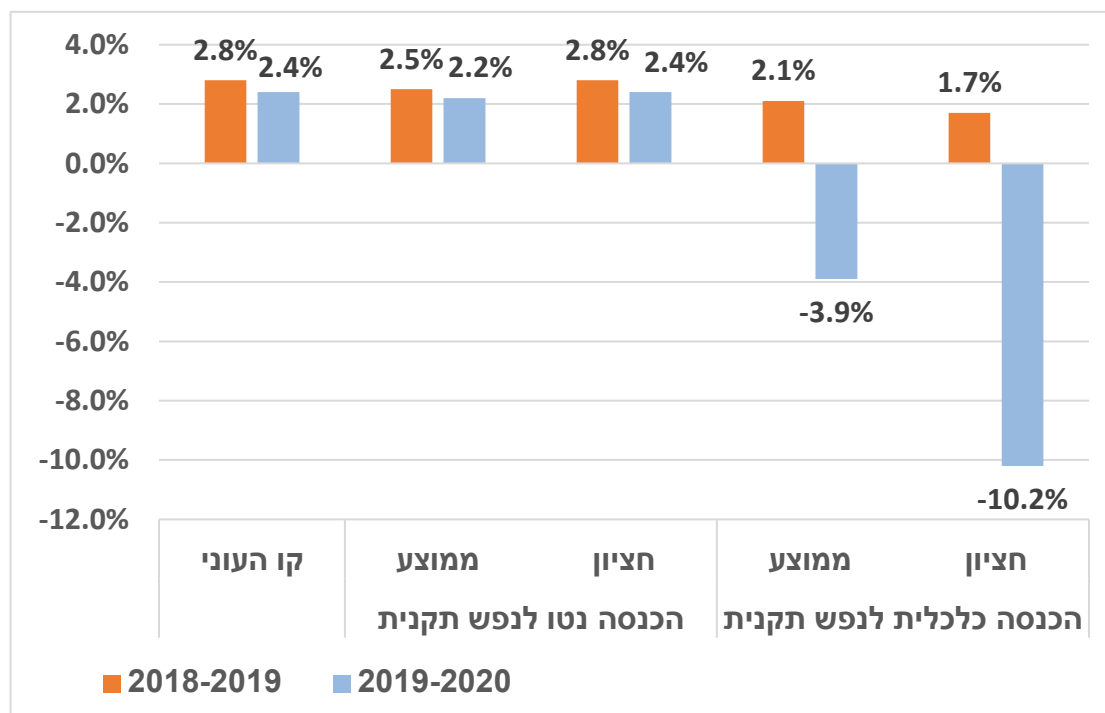
קו העוני המתקבל לפי מחצית מחציון ההכנסה הנטו לנפש תקנית, הגיע ב-2020 ל-2,811 ₪ לחודש. הוספת רכיבי ההכנסה החסרים בנתונים המנהליים, הכנסה מהון והכנסה מתמיכות שאין מקורן בביטוח הלאומי – העלתה את קו העוני בכ-230 ש"ח⁸.

לוח 1: קו העוני וההכנסה ל-2019-2020 (ש"ח שוטפים לחודש) ושינוי ריאלי משנה לשנה (אחוזים)

שיעורי שינוי	2020	2019	
2.4%	2,811	2,762	קו העוני
	ממוצע		
-3.7%	14,701	15,348	הכנסה כלכלית למשפחה
-3.9%	5,951	6,228	הכנסה כלכלית לנפש תקנית
2.4%	15,353	15,081	הכנסה נטו למשפחה
2.2%	6,621	6,511	הכנסה נטו לנפש תקנית
	חציון		
-8.5%	8,701	9,563	הכנסה כלכלית למשפחה
-10.2%	3,974	4,448	הכנסה כלכלית לנפש תקנית
2.7%	11,947	11,701	הכנסה נטו למשפחה
2.4%	5,623	5,523	הכנסה נטו לנפש תקנית

⁸ ב-2018, הסקר האחרון שקיים בעת כתיבת שורות אלה, עמד קו העוני על פי סקר ההוצאות על 2,875 ₪ לנפש תקנית ומאז רמת החיים עלתה, בשיעור של כ-5% על פי הנתונים המנהליים. אחת מהסיבות המרכזיות לפערים בין סקרי הכנסות והנתונים המנהליים, מעבר להבדלים במקורות הנתונים ומאפייניהם, היא ההבדלים הקיימים בין הגדרת משק בית בנתוני הסקר לעומת הגדרת משפחה בנתונים המנהליים. האחרונים מזהים משפחה באופן השונה מהגדרת על פי אלגוריתם של יחד או זוג המתגוררים עם או ללא ילדים, ללא זיהוי של חברים אחרים במשק הבית שאינם שייכים למשפחה הגרעינית. הבדל זה מביא לכך שמספר המשפחות על פי הנתונים המנהליים גבוה מזה של מספר משקי הבית על פי סקרי הלמ"ס.

תרשים 1: השינוי בקו העוני, בהכנסה הכלכלית ובהכנסה נטו, 2019 ו-2020

קווי העוני לפי גודל משפחה לשנת 2020 מלמדים שמשפחה של יחיד זקוקה על פי החישוב ל-3,514 ש"ח בחודש כדי להימצא מעל לקו העוני, בעוד שמשפחה של זוג עם ילד או אם עצמאית עם שני ילדים זקוקה להכנסה של 7,450 ש"ח בחודש. משפחה של זוג עם שני ילדים יזדקקו לסכום של כ-9,000 ש"ח כדי להימצא מעל קו העוני ב-2020 (לוח 2).

לוח 2: קו העוני לפי גודל משפחה, 2020

גודל המשפחה	מספר נפשות תקניות	ש"ח לחודש	תוספת שולית בש"ח
1	1.25	3,514	.
2	2	5,623	2,109
3	2.65	7,450	1,827
4	3.2	8,996	1,546
5	3.75	10,543	1,546
6	4.25	11,948	1,406
7	4.75	13,354	1,406
8	5.2	14,619	1,265
9	5.6	15,744	1,125

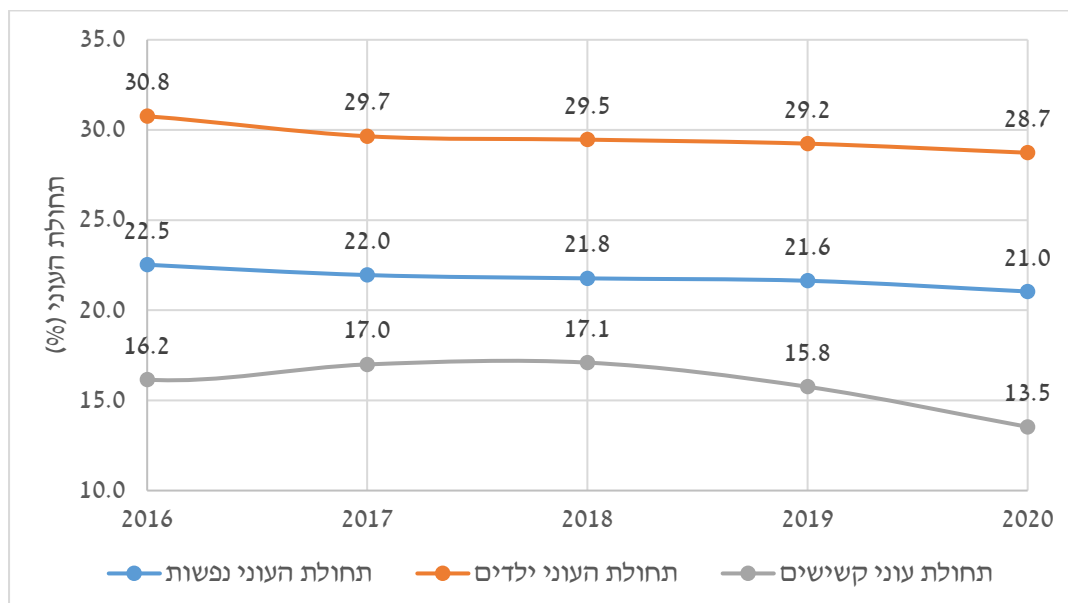
ב. מדדי העוני בכלל האוכלוסייה

שיעורי העוני הנמדדים לפי ההכנסה הכלכלית עלו במידה ניכרת בין 2019 ל-2020 (לוח 3). בין שתי השנים, עלתה תחולת העוני של משפחות מ-36.7% ל-40.8%, תחולת העוני של נפשות מ-32.2% ל-36.3% ושל ילדים

מ-36.5% ל-40.9%. מדד עומק העוני (יחס פער העוני) והמדד לחומרת העוני⁹ עלו בשיעורים מתונים יותר, ומדד גייני לאי-שוויון בחלוקת הכנסה הכלכלית עלה בשיעור חד של 4.2%.

לעומת זאת, שיעורי העוני הנמדדים לפי ההכנסה נטו לא רק שלא עלו, אלא אף ירדו: תחולת העוני של משפחות ירדה ב-0.8 נקודות האחוז, לשיעור של 20.4%. תחולת העוני של נפשות ירדה מ-21.6% ל-21.0% ותחולת העוני של ילדים ירדה בשיעור נמוך יחסית, כחצי נקודת האחוז. הירידה החדה ביותר בתחולת העוני נרשמה בנפשות קשישות – מ-15.8% ב-2019 ל-13.5% ב-2020. השיפור בשנת 2020 בתחולת העוני של נפשות, ילדים ונפשות קשישות ממשיך את המגמה מאז אמצע העשור הקודם (תרשים 2).

תרשים 2: תחולת העוני של נפשות, ילדים ונפשות קשישות, 2016-2020

מן הממצאים המחושבים על פי הנתונים המנהליים עולה כי ב-2020 חיו בישראל 1.92 מיליון נפשות עניות, שבהן 864.6 אלף ילדים ו-158.7 אלף נפשות בגיל הפרישה (ראו גם לוח נספח 2).

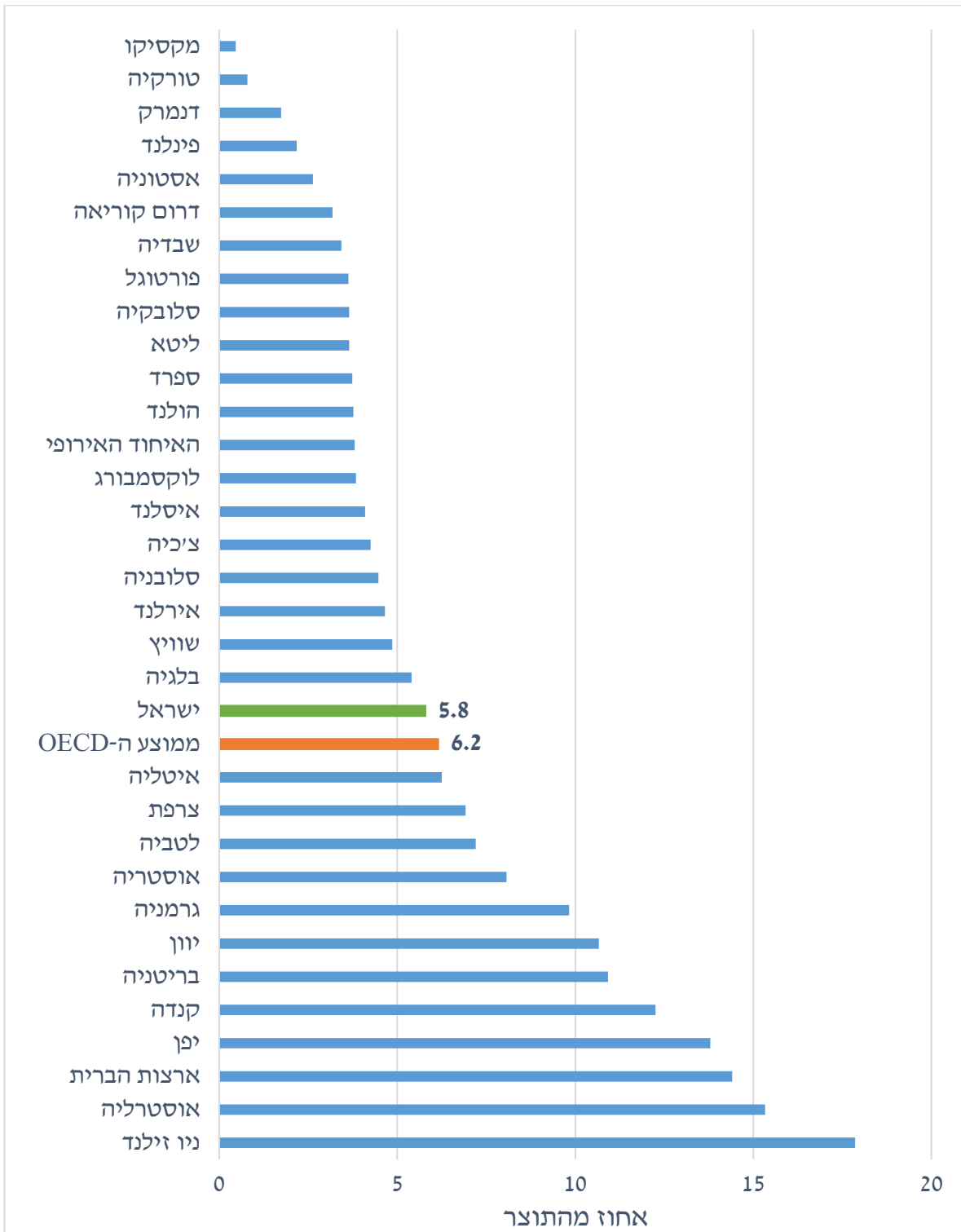
גם יחס פער העוני המבטא את הפער בין הכנסת העניים וקו העוני, ירד בכנקודת אחוז וחצי, מ-39.6% ל-38.2% בין 2019 ל-2020 (לוח 3). כך, המשפחות העניות היו במוצע קצת פחות עניות בהשוואה ל-2019.

לוח 3 מראה בחלקו התחתון גם את האפקטיביות הישירה של התערבות הממשלה בצמצום העוני ובהפחתת העוני והאי-שוויון בשנת 2020 בהשוואה לשנת 2019. בעוד שב-2019 התערבות הממשלה צמצמה באופן ישיר את שיעור העוני של כ-42% מהמשפחות וכ-33% מהנפשות, ב-2020 נסקו שיעורים אלה לכ-50% ולכ-42% בהתאמה. הסיוע שהושיטה הממשלה, בעיקר בעקבות מתן ההקלות בדמי אבטלה (ראו לוח נספח 3 לאומדן השפעתו של כל צעד מדיניות על הפחתת שיעורי העוני), הצליח לא רק לנטרל את העלייה בממדי העוני כתוצאה מהמשבר הכלכלי והשלכותיו על בשוק העבודה, אלא אף להפחתתו.

אינדיקציה נוספת לכך שהיקף הסיוע הנוסף שהגישה הממשלה בישראל כדי להתמודד עם ההשלכות הכלכליות-חברתיות של המשבר היה משמעותי, עולה גם מהשוואה בינלאומית (תרשים 3): בהיבט של הוצאות הרווחה ישראל נמצאת בדרך כלל בין המדינות שההוצאה החברתית שלהן ביחס לתמ"ג היא מהנמוכות שבין המדינות המפותחות, אך ב-2020 היתה תוספת הסיוע שניתנה בעקבות משבר הקורונה קרובה לזו של ממוצע מדינות ה-OECD.

⁹ חומרת העוני מחושבת כמרחק של הכנסות העניים מקו העוני, כאשר הוא מועלה בריבוע. לפיכך המשקל שניתן לעניים יותר גדול יותר, בהשוואה למדד עומק העוני.

תרשים 3: סיוע ממשלתי בתקופת משבר הקורונה כאחוז מהתוצר – השוואה בינלאומית¹⁰

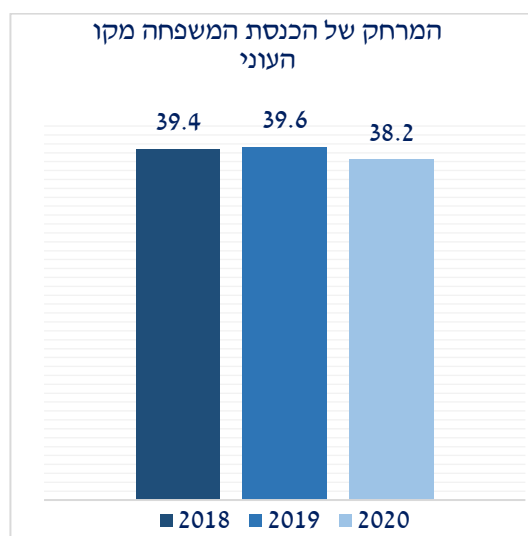
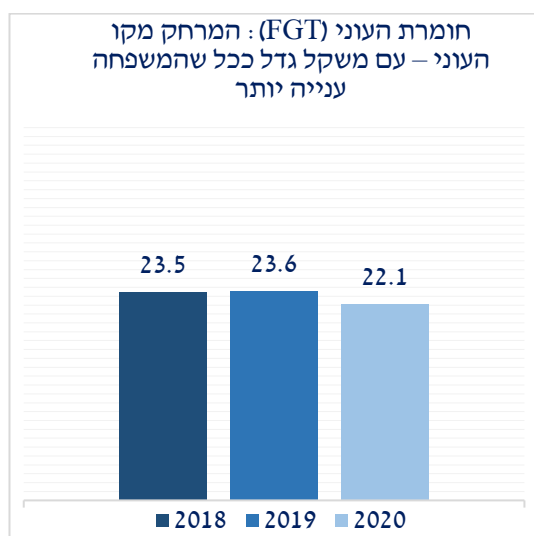
¹⁰ המקור: IMF - <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Fiscal-Policies-Database-in-Response-to-COVID-19>

בהשוואה זו כלולות סך העלויות של אמצעי מדיניות אשר נקטו ממשלות בעקבות משבר הקורונה, להן השפעה ישירה על תקציבי המדינות, לא כולל הוצאות בריאות. נכון לדצמבר 2020.

לוח 3: מדדי העוני בכלל האוכלוסייה (אחוזים), 2019-2020

2020	2019	
לפי הכנסה כלכלית		
40.8	36.7	תחולת העוני משפחות
36.3	32.2	תחולת העוני נפשות
40.9	36.5	תחולת העוני ילדים
50.3	49.0	תחולת העוני קשישים
61.6	60.9	יחס פער העוני
48.7	48.3	המדד לחומרת העוני
0.5221	0.501	מדד גייני (מספר)
לפי הכנסה נטו		
20.4	21.2	תחולת העוני משפחות
21.0	21.6	תחולת העוני נפשות
28.7	29.2	תחולת העוני ילדים
13.5	15.8	תחולת העוני קשישים
38.2	39.6	יחס פער העוני
22.1	23.7	המדד לחומרת העוני
0.3703	0.3758	מדד גייני (מספר)
הירידה הישירה בממדי העוני כתוצאה מהתערבות הממשלה		
50.1	42.3	תחולת העוני משפחות
42.0	32.8	תחולת העוני נפשות
29.7	19.8	תחולת העוני ילדים
73.1	67.9	תחולת העוני קשישים
38.0	35.0	יחס פער העוני
54.6	51.0	המדד לחומרת העוני
29.1	25.0	מדד גייני

תרשים 4: עומק העוני וחומרת העוני (FGT) לפי הכנסה נטו, 2018-2020

תיבה 1: סקר הביטחון התזונתי לשנת 2021 - ממצאים ראשוניים

במחצית הראשונה של 2021 נערך במינהל המחקר והתכנון סקר ביטחון תזונתי, הרביעי מאז 2011. בסקר השתתפו 3,475 משפחות (המייצגות יותר מ-3 מיליון משפחות, על פי מקדמי הניפוח שחושבו), שנשאלו על רמת הביטחון התזונתי שלהן בהתאם לשאלון מובנה, ועל המצב החברתי-כלכלי שלהן.

בתיבה זו נציג את הממצאים העיקריים בנוגע לרמת הביטחון התזונתי בקרב משפחות, נפשות בוגרות, ילדים ומשפחות שבראשן קשיש – בשנת 2021 ובהשוואה לרמת הביטחון התזונתי ב-2016 – השנה האחרונה שבה נערך סקר דומה לפני 2021.

מן הממצאים עולה (ראו הלוח שלהלן) שבכלל האוכלוסייה חל שיפור במצב הביטחון התזונתי ב-2021 לעומת 2016 - הן של משפחות, הן של נפשות והן של ילדים. 83.8% מהמשפחות נמצאו ב-2021 במצב של ביטחון תזונתי (גבוה או סביר) לעומת 81.9% בשנת 2016. זאת ועוד: 16.2% מהמשפחות נמצאו בשנת 2021 באי ביטחון תזונתי (כמחציתן באי ביטחון תזונתי חמור), לעומת שיעור של 18.1% (ו-8.9% במצב חמור) ב-2016. שיעור המדווחים על אי ביטחון תזונתי חמור מהווה בשני הסקרים מחצית מהמדווחים על אי ביטחון תזונתי. אצל נפשות בוגרות חל שיפור מתון של 1.3 נקודות האחוז בשיעור המדווחים על ביטחון התזונתי בין השנים, ובקרב ילדים חל שיפור ניכר, של 5.2 נקודות האחוז. מצב הביטחון התזונתי של המשפחות שבראשן עומד קשיש טוב יותר ביחס למצב הכללי באוכלוסייה בשתי השנים, והוא אף הוטב ב-2021 בהשוואה ל-2016. השינויים לטובה מאפיינים אפוא את כלל הנפשות, אך הן נמצאו מובהקות סטטיסטית רק באוכלוסיית המשפחות וכלל הנפשות (ראו כוכביות בלוח).

לוח: ביטחון תזונתי של משפחות, נפשות בוגרות, ילדים ומשפחות שבראשן קשיש – 2021 לעומת

2016¹

משפחות שבראשן קשיש		ילדים		נפשות בוגרות		משפחות		מצב הביטחון התזונתי
אחוז מהאוכלוסייה	סה"כ (אלפים)	אחוז מהאוכלוסייה	סה"כ (אלפים)	אחוז מהאוכלוסייה	סה"כ (אלפים)	אחוז מהאוכלוסייה	סה"כ (אלפים) ²	
2016								
81.4%	675	65.8%	1,603**	74.4%	3,853	74.9%	2,130**	גבוה
5.6%	46	7.9%	194	7.0%	361	6.9%	198	סביר
7.3%	61	11.8%	288	9.3%	482	9.3%	263*	מחסור
5.7%	47	14.5%	353***	9.3%	481	8.9%	252	מחסור חמור
	829		2,438		5,177		2,843	סה"כ
2021								
82.9%	836	70.8%	2,234	75.7%	4,232	77.5%	2,498	גבוה
5.2%	52	8.1%	255	6.8%	380	6.3%	205	סביר
7.3%	74	11.0%	348	8.5%	472	8.0%	257	מחסור
4.6%	46	10.1%	317	9.0%	504	8.2%	265	מחסור חמור
	1,008		3,154		5,588		3,225	סה"כ

¹ממצאים מסקרי משפחות שנערכו במינהל המחקר והתכנון. הממצאים אינם סופיים ועשויים להשתנות במעט.

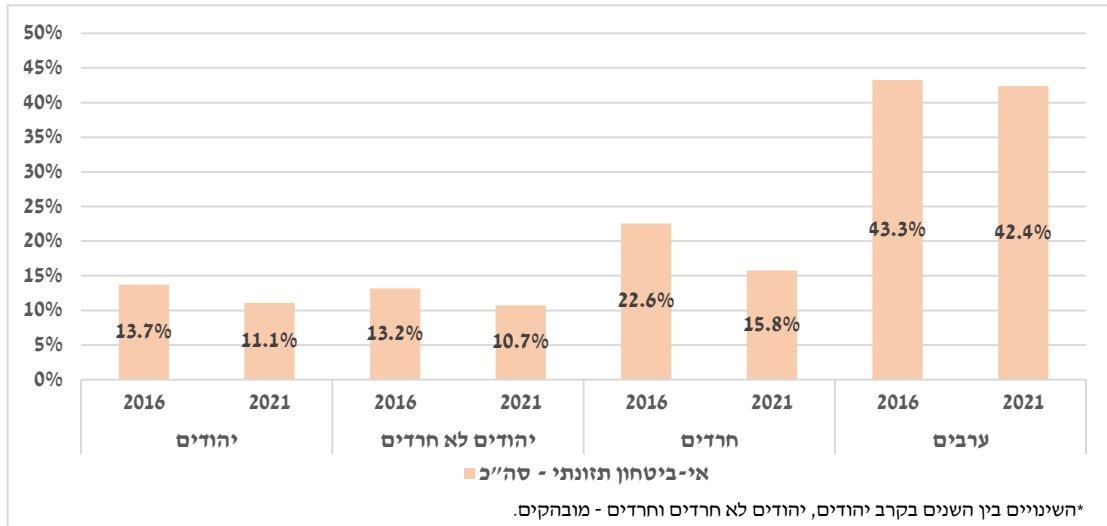
²תוצאות משוקללות.

* הכוכביות מציינות את רמות המובהקות של השינויים: $p \leq 0.001$ *** $p \leq 0.01$ ** $p \leq 0.05$ *

התרשים שלהלן מציג את הביטחון התזונתי של משפחות לפי לאום ורמת דתיות: יהודים, ערבים, יהודים לא-חרדים ויהודים חרדים. התרשים מציג את שיעור החיים באי ביטחון תזונתי (במחסור או במחסור חמור). כפי שאפשר לראות, בקרב היהודים הלא-חרדים 10.7% חיים באי ביטחון תזונתי ב-2021 לעומת 13.2% ב-2016. רמת אי הביטחון התזונתי באוכלוסייה החרדית ירדה באופן חד בין השנים. הביטחון התזונתי של הערבים נותר ברמה גבוהה של 57%-58% בשתי נקודות הזמן שנבדקו (עם שיפור קל ב-2021), הרחק מאחורי האוכלוסייה היהודית. הממצאים על אי ביטחון תזונתי בקרב ערבים קרובים לממדי העוני שלהם – סביב 42%-43% בשתי נקודות הזמן.

בקרב האוכלוסייה החרדית, אף שעל-פי העוני האובייקטיבי, הנמדד לפי ההכנסה, שיעורי עוני גבוהים, שיעור הסובלים מאי ביטחון תזונתי נמוך. הסיבה להבדל זה נובעת בין היתר ממערכת התמיכות הנפוצה בחברה החרדית, כמו גם קניית בקהילה המוזילות את סל הצריכה ומערכים ותפיסות עולם ייחודיים הרווחים בקרבם.

תרשים: אי ביטחון תזונתי של משפחות לפי קבוצת אוכלוסייה, 2021 לעומת 2016*

ג. ממדי העוני לפי קבוצות אוכלוסייה

בתחולת העוני הנמדדת לפי ההכנסה הכלכלית נרשמו עליות בכל קבוצות האוכלוסייה אך עם שונות גבוהה ביניהן. כך, תחולת העוני לפי ההכנסה הכלכלית באוכלוסייה העובדת עלתה בשיעור חד של כ-20% (מ-24.1% ב-2019 ל-28.8% ב-2020). עלייה דומה נרשמה גם בקרב משפחות עם ילדים, שרובן משפחות עובדות, משפחות שבראשן עצמאי ומשפחות שבראשן שכיר. העליות היו מתונות יותר באוכלוסייה הערבית (מ-50.9% ל-56.6% בין שתי השנים הנסקרות), ובאוכלוסייה החרדית (מ-57.5% ל-61.3%) - שתי אוכלוסיות שבהן מספר המפרנסים נמוך בהשוואה לאוכלוסייה היהודית לא-חרדית. לעומת זאת, נרשמה יציבות באוכלוסייה שאינה עובדת בגיל העבודה, ועלייה קלה בקרב המשפחות שבראשן קשיש שרבות מהן אינן משתתפות בשוק העבודה ולכן לא נפגעו מהמשבר.

בניגוד לשינויים בעוני לפי ההכנסה הכלכלית, בכל קבוצות האוכלוסייה חוץ מהמשפחות שבראשן עצמאי, ירדה תחולת העוני הנמדדת לפי ההכנסה נטו. גם ההבדלים בין המשפחות בעוצמת הירידה היו קטנים למדי. במשקי הבית שבראשן עצמאי עלתה תחולת העוני מ-12.6% ל-13.7%. לעומתם ירדה תחולת העוני של שכירים המהווים רוב מכריע של האוכלוסייה העובדת מ-15.3% ל-14.5% בין שתי השנים, ולכן העוני בקרב עובדים ירד אף הוא, מ-15.6% ב-2019 ל-15.0% ב-2020. עוצמת הירידה בעוני לפי ההכנסה נטו באוכלוסיית המשפחות עם מפרנס אחד ושני מפרנסים, היתה דומה. תחולת העוני בקרב משפחות שבראשן הורה עצמאי (חד הוריות) ירדה במידה מתונה יחסית לאוכלוסייה העובדת (שכן גם אוכלוסייה זו עובדת ברובה) - מ-23.7% ל-23.1%. מגמות אלה של ההבדלים בין העוני הנמדד לפי ההכנסה הכלכלית לבין העוני הנמדד לפי ההכנסה נטו, ניכרות גם בממצאים על שיעור הירידה הישירה בתחולת העוני כתוצאה מהתערבות הממשלה (טור המספרים השלישי בכל שנה בלוח 4 ותרשים 4). ראשית כאמור עלה שיעור הירידה במספר העניים במידה ניכרת ב-2020 והגיע לכ-50%, כלומר ללא התערבות הממשלה היתה תחולת העוני של המשפחות גבוהה ב-50% מזו המוצגת. באוכלוסיות אחדות שיעור זה נמוך יותר, למשל

במשפחות גדולות עם 4 ו-5 ילדים ויותר, ובמשפחות שראשן בגיל העבודה והוא אינו עובד או הוא עד גיל 29.

לוח 4: תחולת עוני משפחות לפי הכנסה כלכלית ולפי הכנסה נטו, והירידה (הישירה) בשיעור המשפחות העניות בעקבות התערבות הממשלה (אחוזים), 2019-2020

2020			2019			סוגי אוכלוסייה
הירידה בשיעור המשפחות העניות	עוני לפי הכנסה נטו	עוני לפי הכנסה כלכלית	הירידה בשיעור המשפחות העניות	עוני לפי הכנסה נטו	עוני לפי הכנסה כלכלית	
50.1	20.4	40.8	42.3	21.2	36.7	כלל האוכלוסייה
מגזר של ראש המשפחה						
						יהודי
55.7	16.6	37.5	48.0	17.6	33.9	יהודי לא-חרדי
57.8	14.8	35.1	50.0	15.8	31.6	חרדי
43.1	34.9	61.3	37.0	36.2	57.5	ערבי
32.4	38.2	56.6	23.5	38.9	50.9	
הרכב משפחה						
						עם ילדים
35.5	22.0	34.2	24.2	22.3	29.5	עם 1-3 ילדים
40.7	17.4	29.3	28.3	17.5	24.4	עם 4 ילדים ומעלה
23.0	44.1	57.2	15.2	45.2	53.3	עם 5 ילדים ומעלה
21.2	54.2	68.8	15.0	55.6	65.5	משפחות שבראשן הורה עצמאי (חד הוריות)
53.3	23.1	49.6	46.5	23.7	44.2	
סטטוס בשוק העבודה של ראש משפחה						
						עובד
48.0	15.0	28.8	35.2	15.6	24.1	שכיר
48.7	14.5	28.2	35.1	15.3	23.6	עצמאי
41.1	13.7	23.3	30.8	12.6	18.2	לא עובד בגיל עבודה
30.3	67.4	96.8	28.7	68.8	96.5	
מספר מפרנסים במשפחה						
						מפרנס אחד
46.4	22.6	42.2	35.9	23.9	37.2	שני ומפרנסים ויותר
51.9	7.7	16.0	33.2	8.1	12.1	
גיל ראש המשפחה						
						עד 29
27.6	42.9	59.3	19.0	42.7	52.7	בגילאי 30-44
37.5	21.0	33.6	24.8	21.1	28.1	בגילאי 45 עד גיל הפנסיה
49.2	14.0	27.6	40.0	14.1	23.5	בגיל הפנסיה (גיל 62 לנשים ו-67 לגברים)
72.1	15.8	56.6	67.0	18.4	55.6	
מגדר ראש המשפחה						
						גבר
43.8	18.2	32.3	34.3	18.5	28.1	אישה
55.0	23.1	51.4	48.4	24.7	47.9	

לעומת זאת בקרב המשפחות שראשן בגיל הפנסיה. ככלל, גם בשנים קודמות שיעור הירידה בתחולת העוני הוא הגבוה ביותר בקרב אוכלוסיית הקשישים המקבלת קצבת זקנה ושאיירים אוניברסלית בסכום הנמצא בקרבת קו העוני. תרשים 5 מראה שב-2020 קבוצת אוכלוסייה זו ניצבה בראש הקבוצות שהעוני בהן צומצם כתוצאה מהתערבות הממשלה. ההשפעה המשמעותית של כלי המדיניות נבעה מכמה סיבות: ראשית, הפגיעה הנמוכה מהמשבר בשוק העבודה בשל שיעור מועסקים נמוך בקבוצה זו; שנית, המענקים האוניברסליים שניתנו להם והיטיבו את מצבם; שלישית, גמלת הסיעוד שבשנים האחרונות מומרת בחלקה משירותים לכסף¹¹ בשיעורים הגדלים

¹¹ במדד העוני היחסי המקובל בחישוב במדינות העולם המפותח והארגונים הבינלאומיים אין מביאים בחשבון הכנסות בעין, דהיינו ההכנסות הגלומות בשירותים המסופקים על ידי הממשלה כגון חינוך ובריאות.

שנה (ראו גם פרק ה' אומדן ל-2021). כתוצאה מכך, השפעת אמצעי המדיניות על צמצום העוני הגיעה ב-2020 לשיעור גבוה של 72% (בהשוואה ל-67% ב-2019).

הירידה ביחס פער העוני, המציין את המרחק של הכנסת המשפחה מקו העוני המתאים לה, כתוצאה מהתערבות הממשלה, היתה הומוגנית יותר ב-2020 ודומה ברוב קבוצות האוכלוסייה – סביב שתי נקודות האחוז (לוח 5). בקרב מי שאינם עובדים בגיל העבודה, יחס פער העוני הוא הגבוה ביותר בערכו ומגיע לכ-62%, לעומת כ-40% בכלל האוכלוסייה. גם עומק העוני בקרב האוכלוסייה הצעירה (ראש המשפחה עד גיל 29) גבוה בהשוואה לעומק העוני בכלל האוכלוסייה ומגיע לכ-45% ב-2020. המגמות במדד חומרת העוני המעניק משקל גבוה יותר לעניים שהכנסתם רחוקה יותר מקו העוני, דומות לאלו של פער העוני.

תרשים 5: הירידה בממדי העוני כתוצאה מההתערבות הישירה של הממשלה (אחוזים), 2020 לעומת 2019

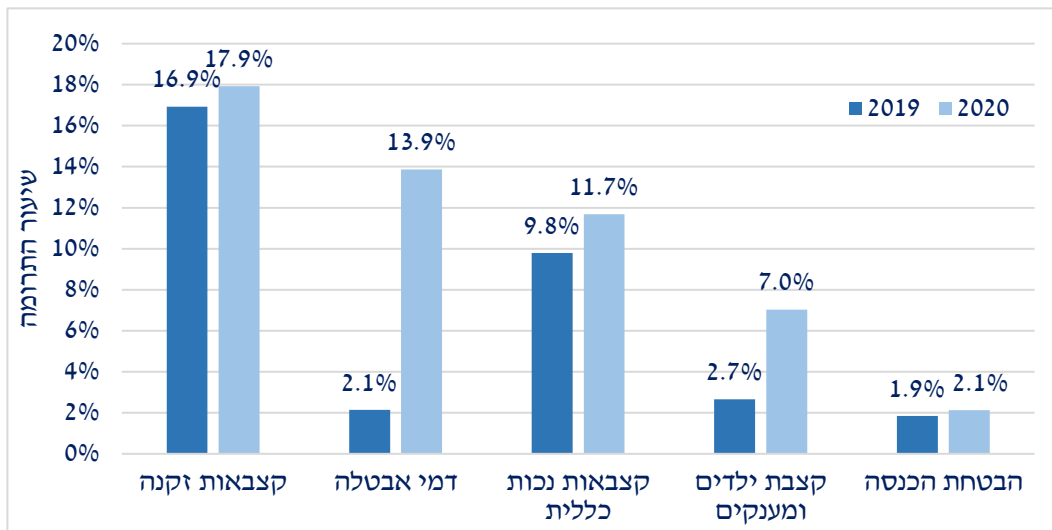
לוח 5: יחס פער העוני והמדד לחומרת העוני (FGT) של ההכנסה נטו לפי קבוצות אוכלוסייה (אחוזים),
2020-2019

2020		2019		סוגי אוכלוסייה
חומרת העוני	פער העוני	חומרת העוני	פער העוני	
22.1	38.2	23.6	39.6	
מגזר של ראש המשפחה				
				יהודי
21.2	36.7	23.1	38.5	יהודי לא חרדי
23.4	38.0	25.2	39.7	חרדי
17.5	34.6	19.3	36.5	ערבי
23.4	40.3	24.5	41.2	
הרכב משפחה				
				עם ילדים
19.7	36.7	21.4	38.4	עם 1-3 ילדים
19.1	35.4	20.4	36.6	עם 4 ילדים ומעלה
20.3	38.1	22.3	40.1	עם 5 ילדים ומעלה
20.7	38.7	22.8	40.8	משפחות שבראשן הורה עצמאי
18.0	34.3	19.6	35.8	
סטטוס בשוק העבודה של ראש משפחה				
				עובד
16.6	33.5	18.3	35.3	שכיר
16.2	33.0	18.0	35.0	עצמאי
15.1	32.1	15.7	32.5	לא עובד בגיל עבודה
45.0	59.5	49.1	62.3	
מספר מפרנסים במשפחה				
				מפרנס אחד
20.2	38.0	22.3	40.2	שני ומפרנסים ויותר
10.9	26.5	12.1	28.1	
גיל ראש המשפחה				
				עד גיל 29
28.9	45.2	30.1	46.3	בגילאי 30-44
20.4	37.4	22.2	39.1	בגילאי 45-גיל הפנסיה
20.6	36.3	22.0	37.6	בגיל הפנסיה (גיל 62 לנשים ו-67 לגברים)
19.9	31.2	21.1	32.6	
מגזר ראש המשפחה				
				גבר
20.7	36.9	22.0	38.1	אישה
23.6	39.5	25.4	41.2	

תרשים 6 מראה את השפעת צעדי המדיניות של 2020 לפי קבוצות הביטוח הלאומי. כרגיל, השפעת הקצבה הניתנת לקשישים היא הגבוהה ביותר מבחינת יעילותה בצמצום העוני ולאחריה קבוצות הנכות. הפער בין 2019 ל-2020 ניכר היטב בדמי האבטלה, לאור המדיניות ב-2020 שהרחיבה את תנאי הזכאות להם: הירידה בשיעור העוני בעקבות הגמלה זינקה מ-2.1% ב-2019 (המייצגת היטב גם את השנים שלפניה), לכ-14% ב-2020 ובכך ניצבו דמי האבטלה לפני קצבת הנכות בהיבט זה. גם קבוצות הילדים, שאליהן הוספו מענקים משפחתיים מצביעים על יעילותם הגבוהה לצמצום העוני. השפעת הצעדים השונים שנקטה הממשלה ב-2020 על תחולת העוני – ההקלות בדמי אבטלה, מענקים לעצמאים, מענקים אוניברסליים ומענקים לקשישים – היתה מהותית (לוח נספח 3). השפעת ההקלות בדמי האבטלה היתה הדומיננטית ביותר, ובמרחק ניכר מיתר הצעדים – הן אחראיות לירידה של כ-3 נקודות האחוז בהשוואה לעוני לפי ההכנסה נטו ללא דמי אבטלה אלו. אלא שגם המענקים האוניברסליים סייעו במידה רבה למשפחות העובדות והשלימו את הסיוע בכך שהפחיתו את העוני

בנקודות אחוז נוספת, מעבר ל-3 נקודות האחוז של ההקלות בדמי האבטלה¹² - בהשוואה להכנסה נטו ללא ההתערבות הספציפית לשנת 2020.

תרשים 6: שיעור התרומה של תשלומי העברה לחילוף מעוני לפי קצבה ב-2020

ממצאי העוני בפריסה גיאוגרפית מראים כי ממדי העוני בקרב נפשות בפריפריה גבוהים מהממוצע, בעיקר במחוז דרום שבו תחולת העוני מגיעה לכ-25% (לוח נספח 7). בלוח מוצגים שיעורי העוני גם בכמה ערים גדולות ומהם עולה כי למרות רמת העוני הגבוהה במחוז הדרום, בבאר שבע רמת העוני נמוכה מהממוצע הארצי, וכך גם בצפון ובחיפה. במחוז המרכז ובמחוז תל אביב ממדי העוני נמוכים בהרבה מהממוצע הארצי (14%-16%), לעומת מחוז ירושלים והעיר ירושלים שבהם ממדי עוני של נפשות הגבוהים פי 2 מאלה שבכלל האוכלוסייה. ממדי העוני במחוזות ובערים השונות מושפעים כמובן מהרכב האוכלוסייה החיה בהם.

¹² ההכנסות מהמענקים השונים בלוח זה הוספו באופן הדרגתי, כך שכל עמודה בלוח מציגה את שיעור ההפחתה בעוני בהשוואה לשלב שקדם לה. סדר הבדיקה עשוי לשנות במעט את התוצאה אך לא באופן משמעותי.

ד. האי-שוויון בהכנסות

מדד גייני לאי-שוויון בהכנסה הכלכלית וההכנסה נטו¹³ בחישוב לפי הנתונים המנהליים, מוצג לשנים 2015 עד 2020 בלוח 6 להלן. הממצאים תומכים באופן כללי במגמות העולות מניתוח ממדי העוני בין 2019 ל-2020: המדד לפי ההכנסה הכלכלית עלה בשיעור חד של 4.2% – אך התמתן בהרבה ואף הצביע על ירידה במדידה לפי ההכנסה נטו – של 1.5%. ירידה זו המשיכה מגמה של צמצום האי שוויון בהכנסות. מ-2015 ירד מדד גייני לפי ההכנסה נטו ב-6.2%. לעומת זאת, בחישוב המדד לפי ההכנסה הכלכלית, העלייה שנרשמה ב-2020 היתה חדה מזו שנרשמה לגבי כל התקופה שמ-2015 והסתכמה בכ-3.2%.

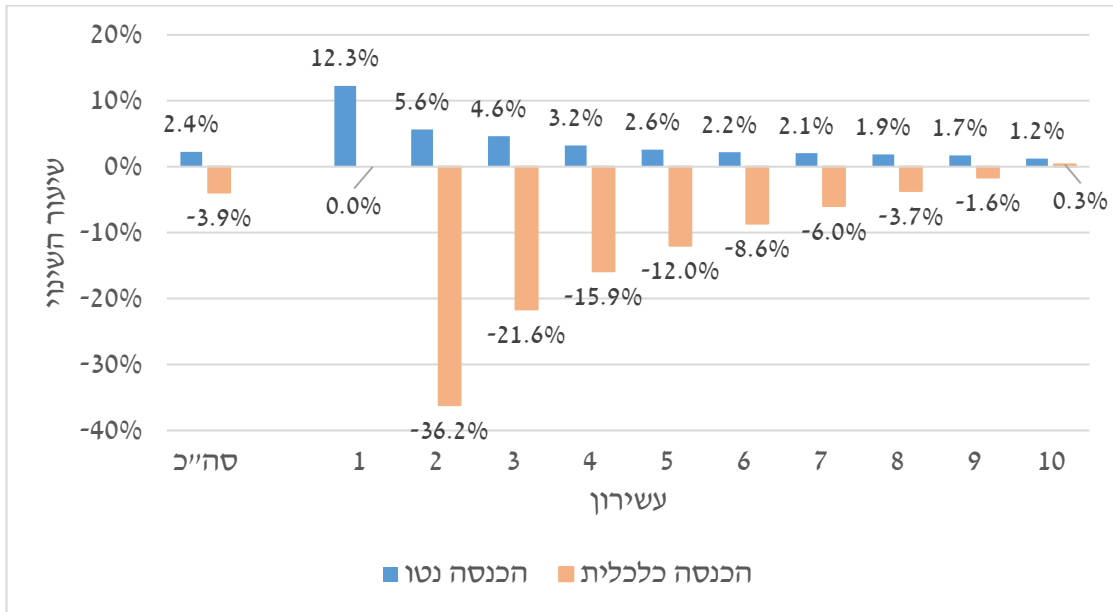
לוח 6: מדד גייני לאי-שוויון בהכנסה הכלכלית ובהכנסה נטו לנפש תקנית, 2015-2020

שנה	לפי הכנסה כלכלית	לפי הכנסה נטו
2020	0.5221	0.3704
2019	0.5010	0.3758
2018	0.5008	0.3771
2017	0.5048	0.3819
2016	0.5161	0.3835
2015	0.5057	0.3948
אחוזי שינוי ב-2020		
ביחס ל-2019	4.2%	-1.5%
ביחס ל-2018	4.3%	-1.8%
ביחס ל-2017	3.4%	-3.0%
ביחס ל-2016	1.2%	-3.4%
ביחס ל-2015	3.2%	-6.2%

בחינה של רמת ההכנסה הכלכלית לפי עשירונים מראה, שחוץ מהעשירון התחתון, שהכנסתו הכלכלית לא השתנתה, ההכנסה הכלכלית ירדה בעשירונים 2-9 ועוצמת הפגיעה פחתה על פני העשירונים. העשירון העליון היה היחיד שהכנסתו הכלכלית עלתה במעט. לעומת זאת, על פי ההכנסה הנטו העלייה הקיפה את כלל העשירונים, אך בשיעורים שפחתו בהדרגה על פני העשירונים. העשירונים הנמוכים, בייחוד העשירון התחתון, יצאו נשכרים באופן יחסי ב-2020 בהשוואה לעשירונים הגבוהים: ההכנסה נטו בעשירון התחתון עלתה ב-12% ובעשירון השני ב-5.6%, ועליות נמוכות יותר נרשמו בעשירונים 3 עד 10. הבדלים אלה שופכים אור נוסף על הירידה במדד גייני לאי-שוויון בהכנסה נטו, כמתואר לעיל (תרשים 7 מציג את שיעורי השינוי [הריאליים] בהכנסה הכלכלית והנטו לנפש תקנית לפי עשירונים בין 2019 ל-2020 וממחיש את המגמות ההפוכות בין שני סוגי ההכנסה).

¹³ מדד גייני הוא מדד מקובל למדידת אי שוויון בהכנסות ובהוצאות. הוא נע בין 0 ל-1 כאשר 0 מציין שוויון מלא, ו-1 אי-שוויון מלא.

תרשים 7: השינוי הריאלי בהכנסה הכלכלית ובהכנסה נטו לנפש תקנית לפי עשירונים (אחוזים), 2020 לעומת 2019

תיבה 2: עוני סובייקטיבי, העדר היכולת לממן הוצאות וויתורים על צריכה וטיפולים ב-2020

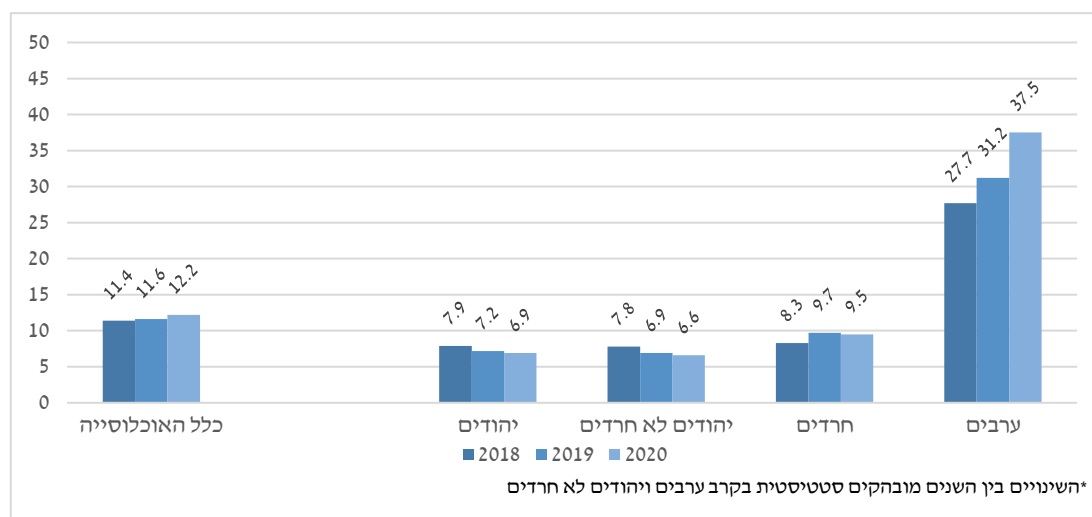
לפי ההגדרה המקובלת בישראל, מדד העוני הוא מדד יחסי הבוחן את רמת ההכנסה של כל משק בית ביחס להכנסות של כלל האוכלוסייה. בבסיסה של גישה זו, הרווחות במרבית מדינות המערב, נמצאת ההנחה שדפוסי החיים ועמדותיו של אדם נגזרים ומושפעים מהחברה שבה הוא חי ולכן חשוב למדוד את יכולותיו הכלכליות ביחס לחברה שסביבו.

לצד הגדרה זו נהוג לבחון בספרות היבטים נוספים של העוני, שבשניים מהם נעסוק בתיבה זו: תחושת עוני (עוני סובייקטיבי) וויתור על צריכה, שירותים וטיפולים בשל קושי כלכלי – כגון ויתור על טיפול רפואי או ארוחות חמות. באמצעות נתוני הסקר החברתי שעשתה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בשנים 2018 עד 2020, חושבו שיעורי המשיבים באופן חיובי או שלילי על שאלות בנוגע לעמדותיהם על מצבם הכלכלי ורמת החיים שלהם.

עוני סובייקטיבי

שיעור המשיבים שחשו עניים ב-12 החודשים שקדמו לסקר עלה מעט במהלך השנים בכלל האוכלוסייה (ראו תרשים להלן). בפילוח לפי קבוצות אוכלוסייה נראה כי חלה ירידה אצל כלל היהודים, לעומת עלייה קלה בקרב חרדים בין השנים 2018 ל-2019 וירידה קלה ב-2020. בקרב הערבים לעומת זאת עלה בחדות שיעור החשים עניים במהלך שלוש השנים, ובייחוד בין 2019 ל-2020. כך, בעוד ששיעור הערבים שחשו עניים ב-2018 היה 27.7%, ב-2020 הוא עלה ל-37.5% - עלייה של כ-10 נקודות אחוז בתוך שלוש שנים. לפיכך תחושת העוני בקרב האוכלוסייה הערבית גבוהה פי 3-4 בהשוואה לשתי האוכלוסיות היהודיות. כלומר, העלייה המתונה בשיעור העוני הסובייקטיבי בכלל האוכלוסייה, משקפת מגמות מנוגדות בין יהודים לערבים.

תרשים: שיעור הפרטים שחשו עניים בשנה האחרונה לפי לאום ורמת דתיות, 2018-2020*

העדר היכולת לממן הוצאות וויתור על צריכה וטיפולים בשל קושי כלכלי

לשאלה האם משק הבית לא הצליח לממן את כל הוצאותיו בשנים המשוות, השיבו בחיוב רק כ-25% (לעומת כ-30% בשנתיים הקודמות), כלומר ניכרת מגמת שיפור (ראו לוח להלן). זאת בין היתר בשל העובדה שהצריכה הפרטית ירדה ב-2020 בשיעור ניכר, בין היתר בשל הסגרים והמגבלות על הפעילות של עסקים. זאת ועוד: ב-2020 נרתמה המדינה לסייע לאוכלוסיות נזקקות הן באמצעות הגדלת תשלומי ההעברה והן באמצעות סיוע במזון. נוסף על כך, חלה ירידה קלה לאורך השנים בשיעור האנשים שוויתרו על ארוחה חמה (מסיבות כלכליות) - מ-6.8% ב-2018 ל-6.4% ב-2019 ול-5.4% ב-2020 - כמו גם שיעור הנשאלים שוויתרו על פעילויות פנאי ותחביבים בגלל קשיים כלכליים. שיעור האנשים שוויתרו על תרופות במרשם רופא בשל מצבם הכלכלי ירד גם הוא מעט בין 2019 ל-2020. המרכיבים הקשורים להוצאות השונות מצביעים ככלל על יציבות ואף על שיפור במצבם של הנשאלים. בכך הם תומכים במגמות העולות מדוח זה בנוגע לעוני הרשמי הנמדד על פי ההכנסות, אם כי הם מנוגדים במידת-

מה לתחושה הכללית בקשר לעלייה הקלה בעוני הסובייקטיבי כפי שהיא עולה מהתרשים שלעיל. ייתכן שהעלייה בעוני הסובייקטיבי משקפת את האי-ודאות בנוגע למשך המשבר ועומקו.

לוח 1: שיעור המוותרים על צריכה וטיפולים בשל קשיים כלכליים, 2018-2020¹

	2020	2019	2018	
** *	25.8	30.2	30.2	שיעור משקי הבית שלא מצליחים לממן את כל ההוצאות החודשיות
				ויתור על צריכה וטיפולים
	9.8	9.8	9.4	שיעור הפרטים שוויתרו על טיפול רפואי, בגלל קשיים כלכליים ²
	5.9	6.6	7.1	שיעור הפרטים שוויתרו על תרופות במרשם רופא, בגלל קשיים כלכליים ³
	5.4	6.4	6.8	שיעור הפרטים שוויתרו על ארוחה חמה, לפחות פעם ביומיים, בגלל קשיים כלכליים
** *	30.0	30.5	29.3	שיעור הפרטים שוויתרו על תחביב או פעילות פנאי, בגלל קשיים כלכליים

¹ עיבודי מנהל המחקר והתכנון לסקרים החברתיים של הלמ"ס.

² מתוך אלו שהיו זקוקים לטיפול רפואי.

³ מתוך אלו שהיו זקוקים לתרופות במרשם רופא.

הממצאים בחלוקה לקבוצות אוכלוסייה (לוח 2) מראים כי ב-2020 מרבית הקבוצות מצביעות על שיפור בין 2019 ל-2020 מבחינת שיעור המוותרים על מוצרים ושירותים חיוניים. יוצאים מכלל זה הערבים, שבמקרה של טיפול רפואי עלה שיעור המוותרים בקרבם, אם כי הוא ירד לגבי תרופות מרשם ולגבי ארוחה חמה. גידול בשיעור המוותרים על תחביבים או פעילות פנאי גדל גם אצל ערבים וגם אצל חרדים ב-2020, אם כי יתכן שבגלל המגבלות שהוטלו בעקבות הקורונה (על אף שנשאלו בהקשר למצב כלכלי).

לוח 2: ויתורים על מוצרים לפי קבוצות לאום ורמת דתיות, 2018-2020

מגזר	ויתור	2018	2019	2020
יהודים	טיפול רפואי	7.9	8.7	8.5
	תרופות מרשם	4.9	4.9	4.6
	תחביבים	27.9	27.5	26.2
	ארוחה חמה	4.9	4.5	4.3
יהודים לא-חרדים	טיפול רפואי	7.9	8.3	8.1
	תרופות מרשם	4.9	4.9	4.4
	תחביבים	27.3	26.3	24.5
	ארוחה חמה	4.6	4.0	4.0
חרדים	טיפול רפואי	8.1	14.5	13.5
	תרופות מרשם	5.4	5.4	7.9
	תחביבים	33.2	38.4	41.6
	ארוחה חמה	7.5	9.5	6.8
ערבים	טיפול רפואי	16.1	14.9	16.2
	תרופות מרשם	16.7	14.0	12.3
	תחביבים	36.0	43.9	48.3
	ארוחה חמה	15.6	14.8	10.7

3. אומדן לממדי העוני והאי שוויון ב-2021

שנת 2021 הושפעה אף היא במידה רבה מהמשבר הכלכלי ונעשו בה שינויי מדיניות שבראשם ביטול ההקלות בדמי האבטלה במחציתה השנייה. כדי לאמוד את מגמות העוני והאי-שוויון בשנה זו, כמו גם את השפעת התערבות הממשלה על מדדים אלה, בוצעה מיקרו סימולציה.

האומדנים לשנת 2021 מבוססים על נתונים חלקיים: נתוני השכר לשכירים קיימים עד סוף יוני 2021, שהיא גם התקופה שלאחריה בוטלו ההקלות בדמי אבטלה. על סמך מידע שנאסף מגורמים שונים (הלמ"ס ושירות התעסוקה) נעשתה הנחה שמחצית מהעובדים עד גיל 45 שהפסיקו לקבל דמי אבטלה

לאחר יוני 2021 מצאו עבודה בחודשים שלאחר מכן, ומחציתם נותרו ללא עבודה וללא דמי אבטלה¹⁴. הנחה דומה נעשתה בנוגע לעובדים שמעל גיל 45 אבל במקרה זה דמי האבטלה בגין חל"ת עשויים היו להימשך עד סוף אוקטובר 2021 כך שהאומדנים נעשו רק לחודשיים ולא לחצי שנה. השכר שנוקף לשכירים שמצאו עבודה היה **ממוצע השכר בחודשים שבהם עבדו** בין ינואר 2020 ליוני 2021. לגבי העצמאים הושארה על כנה ההכנסה שהיתה ב-2020, לרבות מענקים שהוספו (ראו גם בפרק המבוא).

קצבאות הביטוח הלאומי, שעליהן היו נתונים בעת הסימולציה עד סוף אוקטובר 2021, נאמדו לחודשים נובמבר ודצמבר על פי הממוצע בעשרת החודשים שקדמו להם. הוחרגו מכך קצבאות חד פעמיות כגון דמי פגיעה בעבודה, מענק לידה ודמי לידה. כמובן, שהפעם לא ניתנו המענקים האוניברסליים שניתנו ב-2020.

לוח 7: מדדי עוני ואי שוויון בכלל האוכלוסייה (אחוזים) – 2019 ו-2020 ואומדן ל-2021, תוצאות מסימולציה

אומדן - 2021	2020	2019	
לפי הכנסה כלכלית			
40.0	40.8	36.7	תחולת העוני משפחות
35.5	36.3	32.2	תחולת העוני נפשות
39.9	40.9	36.5	תחולת העוני ילדים
49.6	50.3	49.0	תחולת העוני קשישים
65.0	61.6	60.9	יחס פער העוני
53.6	48.7	48.3	המדד לחומרת העוני
0.5344	0.5221	0.5010	מדד גייני (מספר)
לפי הכנסה נטו			
21.5	20.4	21.2	תחולת העוני משפחות
22.7	21.0	21.6	תחולת העוני נפשות
31.2	28.7	29.2	תחולת העוני ילדים
13.1	13.5	15.8	תחולת העוני קשישים
40.9	38.2	39.6	יחס פער העוני
25.1	22.1	23.7	המדד לחומרת העוני
0.3824	0.3703	0.3758	מדד גייני (מספר)
הירידה במדדי העוני והאי שוויון כתוצאה מהתערבות הממשלה			
46.4	50.1	42.3	תחולת העוני משפחות
36.1	42.0	32.8	תחולת העוני נפשות
21.8	29.7	19.8	תחולת העוני ילדים
73.5	73.1	67.9	תחולת העוני קשישים
37.0	38.0	35.0	יחס פער העוני
53.1	54.6	51.0	המדד לחומרת העוני
28.4	29.1	25.0	מדד גייני

הממצאים מורים שבעוד שהעוני הנמדד לפי הכנסה כלכלית התמתן במעט ב-2021 בהשוואה ל-2020 בעקבות ההתאוששות הכלכלית במשק (אם כי נותר גבוה בהשוואה ל-2019, שלא הושפעה מהמשבר כלל), העוני הנאמד לפי הכנסה נטו, זו הכוללת את התערבות הממשלה, עלה (לוח 7). כך, תחולת העוני של משפחות לפי הכנסה נטו עלתה מ-20.4% ל-21.5% ובכך חזרה פחות או יותר לרמתה מ-2019. תחולת העוני של נפשות וילדים ירדה מ-21.6% ו-29.2% ב-2019 ל-21.0% ו-28.7% בהתאמה ב-2020 ולאחר מכן עלתה לפי האומדן ל-22.7% ו-31.2% בהתאמה ב-2021 – כלומר הן עלו אפילו בהשוואה

¹⁴ על פי נתוני סקר כוח אדם, ערב הפסקת ההקלות בדמי אבטלה בחודש יוני 2021 מספר הבלתי מועסקים והלא שייכים לכוח העבודה מסיבות של קורונה היה נמוך בכ-90 אלף מאשר במחצית השנייה של חודש אוקטובר. לפי הערכות שירות התעסוקה מספר מקבלי דמי אבטלה שנתרו מובטלים לאחר ביטול ההקלות היה גבוה יותר. על פי תוצאות הסימולציה שלנו, כ-130 אלף נותרו מובטלים לאחר ביטול ההקלות שלהם בדמי אבטלה בממוצע במחצית השנייה של 2021, חלקם הקטן (כ-3%) אף עבר למערכות גמלאות אחרות (כגון הבטחת הכנסה, נכות כללית).

לנתוני 2019 טרם המשבר. באופן דומה עלה יחס פער העוני מ-38.2% ל-40.9% בין 2020 ל-2021, והגיע לרמה הגבוהה בכנקודת האחוז מזו שהיתה ב-2019.

הצמיחה הכלכלית במשק ב-2021 לא חלחלה באופן שווה לכלל האוכלוסיות, והתוצאה היא עליית האי-שוויון בהכנסות הכלכליות. מדיניות הממשלה אמנם צמצמה את האי-שוויון לפי הכנסה נטו ב-1.5%, אך בשל הפחתת הסיוע במהלך 2021, שניתן במסגרת הביטחון הסוציאלי בתקופת הקורונה, האי-שוויון ב-2021 לפי הכנסה נטו היה גבוה מזה שב-2020 בשיעור גבוה יותר של 3.3% – עלייה מ-0.3703 ל-0.3824 בין שתי השנים, רמה הגבוהה אף מזו של 2019.

שיעור הירידה בעוני בעקבות התערבות הממשלה ירד במעט, והוא דומה לממוצע שבין 2019 ו-2020 (שכן שינויי המדיניות אירעו כאמור במחצית השנייה של השנה). כך למשל, התערבות הממשלה צמצמה ב-2021 את העוני ב-36% מהנפשות וכ-22% מהילדים – בהשוואה לכ-42% וכ-30% ב-2020, בהתאמה.

המשמעות היא שבעוד שבשווקים, שללא התערבות הממשלה, המצב השתפר בהשוואה ל-2020, מדיניות הממשלה, וככל הנראה בעיקר בעקבות הפסקת ההקלות בדמי האבטלה, הובילה לעלייה בממדי העוני באוכלוסייה ב-2021 בהשוואה לשנה שקדמה לה, והוא מחייב פתרונות משלימים בתחום שוק העבודה.

נספחים

לוח נספח 1: הכנסה כלכלית והכנסה נטו לשנה, לנפש תקנית, במחירי 2020 לקבוצות אוכלוסייה

הכנסה נטו			הכנסה כלכלית			סוגי אוכלוסייה
אחוז השינוי מ-2019 ל-2020	2020	2019	אחוז השינוי מ-2019 ל-2020	2020	2019	
						כלל האוכלוסייה
2.3%	79,459	77,703	-3.9%	71,406	74,329	
						מגזר של ראש המשפחה
						יהודים
2.5%	85,711	83,655	-3.3%	78,103	80,747	
2.5%	88,784	86,613	-3.1%	82,072	84,710	יהודים לא חרדים
2.7%	54,510	53,058	-4.9%	37,804	39,758	חרדים
2.5%	49,747	48,512	-7.6%	39,579	42,851	ערבים
						הרכב משפחה
1.8%	68,309	67,121	-4.2%	72,184	75,340	משפחות עם ילדים
1.6%	73,427	72,290	-4.2%	78,752	82,175	משפחות עם 1-3 ילדים
3.5%	44,138	42,629	-4.2%	41,165	42,950	משפחות עם 4 ילדים ומעלה
4.5%	36,346	34,785	-4.2%	29,734	31,022	משפחות עם 5 ילדים ומעלה
2.3%	61,153	59,773	-3.7%	51,189	53,147	משפחות שבראשן הורה עצמאי
						סטטוס בשוק העבודה של ראש משפחה
2.0%	85,281	83,611	-3.5%	87,331	90,521	עובדים
2.3%	85,482	83,569	-3.2%	87,973	90,919	שכירים
-1.1%	90,676	91,654	-5.9%	98,274	104,455	עצמאיים
3.9%	32,495	31,283	-2.2%	3,490	3,567	לא עובדים בגיל עבודה
						מספר מפרנסים
2.9%	77,525	75,341	-2.9%	72,306	74,433	משפחות עם מפרנס אחד
1.6%	92,721	91,229	-3.4%	101,745	105,342	משפחות עם שני ומפרנסים ויותר
						גיל ראש משק הבית
1.8%	47,235	46,384	-7.5%	38,850	42,001	ראש משק הבית עד גיל 29
1.9%	72,260	70,894	-4.7%	75,079	78,783	ראש משק הבית בגילאים 30-44
0.3%	91,782	91,494	-4.7%	96,658	101,471	ראש משק הבית בגילאים 45-גיל הפרישה
4.0%	88,787	85,334	-0.2%	51,039	51,144	בגיל הפרישה (גיל 62 לנשים ו-67 לגברים)
						מגדר ראש משק הבית
2.0%	85,752	84,044	-3.3%	85,847	88,780	ראש משק הבית גבר
3.0%	71,605	69,486	-4.0%	53,383	55,604	ראש משק הבית אישה

לוח נספח 2 : מספר הנפשות, ילדים וקשישים 2019-2020

2020	2019	מספר הנפשות
כלל האוכלוסייה		
9,149,040	8,984,300	נפשות
3,008,940	2,966,180	ילדים
1,173,150	1,137,010	קשישים
האוכלוסייה הענייה		
1,925,020	1,943,710	נפשות
864,630	867,320	ילדים
158,770	179,150	קשישים

לוח נספח 3 : ההשפעה הישירה של צעדי המדיניות שנקטו להתמודדות עם משבר הקורונה על תחולת העוני של נפשות, לפי קבוצות באוכלוסייה (אחוזים)

מענק לכל האוכלוסייה (אוגוסט)	מענק ראשון (מקבלי קצבאות קיום, קשישים וילדים)	מענקים לעצמאים	דמי אבטלה רגילים	אילולא ננקטו צעדי המדיניות	עוני כלכלי	סוגי אוכלוסייה שונים
21.0	21.8	22.2	22.2	25.6	36.3	כלל האוכלוסייה
						מגזר של ראש המשפחה
16.0	16.7	17.0	17.1	20.1	31.6	יהודי
11.8	12.3	12.5	12.6	15.4	26.0	יהודי לא חרדי
41.2	42.8	43.5	43.6	47.8	64.6	חרדי
39.2	40.5	41.0	41.0	45.6	53.3	ערבי
						הרכב משפחה
24.8	25.8	26.2	26.3	30.2	36.5	עם ילדים
16.9	17.7	18.0	18.1	22.0	27.9	עם 1-3 ילדים
46.0	47.5	48.3	48.3	52.1	59.6	עם 4 ילדים ומעלה
55.2	56.9	57.7	57.7	61.1	70.2	עם 5 ילדים ומעלה
25.4	26.6	27.3	27.3	32.1	51.9	משפחות שבראשן הורה עצמאי
						סטטוס בשוק העבודה של ראש משפחה
17.8	18.6	18.9	19.0	22.7	29.9	עובד
17.0	17.8	18.1	18.1	22.0	29.1	שכיר
16.6	17.4	17.7	18.0	20.4	25.2	עצמאי
73.8	74.5	74.7	74.7	76.9	97.3	לא עובד בגיל העבודה
						מספר מפרנסים במשפחה
34.4	35.5	35.9	35.9	40.4	53.2	מפרנס אחד
10.1	10.7	11.0	11.1	14.5	19.1	שני ומפנסים ויותר
						גיל ראש המשפחה
44.0	45.2	45.6	45.6	51.0	61.3	עד גיל 29
26.1	27.0	27.5	27.5	31.8	37.6	בגילאי 30-44
13.3	13.9	14.1	14.2	17.2	24.1	בגילאי 45-גיל הפנסיה
13.1	13.7	14.0	14.1	14.6	48.6	בגיל הפנסיה (גיל 62 לנשים ו-67 לגברים)
						מגדר ראש המשפחה
17.8	18.5	18.8	18.8	21.9	28.3	גבר
26.0	26.9	27.4	27.4	31.3	48.5	אישה

לוח נספח 4: ממדי העוני והאי שוויון של האוכלוסייה 2012-2020

2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	שנה
לפי הכנסה כלכלית									
40.8	36.7	36.5	36.7	36.7	37.7	38.5	39.0	39.7	תחולת העוני משפחות
36.3	32.2	32.0	32.2	32.8	33.5	34.3	34.7	35.2	תחולת העוני נפשות
40.9	36.5	36.5	36.8	38.0	38.5	39.6	40.0	40.1	תחולת העוני ילדים
50.3	49.0	49.2	49.9	48.7	51.1	52.4	53.7	54.7	תחולת עוני קשישים
61.6	60.9	60.9	61.6	61.3	63.2	63.9	64.5	65.4	יחס פער ההכנסות
0.5221	0.5010	0.5009	0.5048	0.5057	0.5161	0.5246	0.5274	0.5356	מדד ג'יני לאי השוויון בהכנסה
לפי הכנסה נטו									
20.4	21.2	21.4	21.6	21.7	22.6	21.7	21.8	21.8	תחולת העוני משפחות
21.0	21.6	21.8	22.0	22.5	23.2	23.0	22.9	22.6	תחולת העוני נפשות
28.7	29.2	29.5	29.7	30.8	31.4	31.9	31.4	30.8	תחולת העוני ילדים
13.5	15.8	17.1	17.0	16.2	18.4	14.8	15.5	14.4	תחולת עוני קשישים
38.2	39.6	39.4	40.1	40.4	41.0	41.8	41.5	42.5	יחס פער ההכנסות
0.3703	0.3758	0.3773	0.3819	0.3835	0.3948	0.3971	0.3964	0.4030	מדד ג'יני לאי-השוויון בהכנסה

לוח נספח 5: חלקן של קבוצות נבחרות בכלל האוכלוסייה ובאוכלוסייה הענייה (אחוזים), 2019

האוכלוסייה הענייה				כלל האוכלוסייה		קבוצת אוכלוסייה (משפחות)
לאחר תשלומי ההעברה והמיסים הישירים		לפני תשלומי ההעברה והמיסים הישירים		נפשות	משפחות	
נפשות	משפחות	נפשות	משפחות	נפשות	משפחות	
						מגזר של ראש המשפחה
60.5	68.9	68.3	76.6	78.6	83.1	יהודי
38.5	56.4	47.3	65.1	67.5	75.7	יהודי לא חרדי
22.0	12.5	21.0	11.5	11.1	7.3	חרדי
39.5	31.1	31.7	23.4	21.4	16.9	ערבי
						הרכב משפחה
73.4	39.3	62.7	29.9	63.1	37.3	עם ילדים
36.2	25.4	33.1	20.5	46.0	30.8	עם 1-3 ילדים
37.2	13.8	29.6	9.4	17.1	6.5	עם 4 ילדים ומעלה
25.2	8.3	20.0	5.6	9.6	3.2	עם 5 ילדים ומעלה
6.9	5.8	8.4	6.3	5.7	5.2	משפחות שבראשן הורה עצמאי
						סטטוס בשוק העבודה של ראש משפחה
75.0	57.4	70.1	51.1	88.1	77.9	עובד
69.8	53.4	65.6	47.5	84.7	73.9	שכיר
13.3	8.6	11.5	7.1	18.5	14.4	עצמאי
16.4	23.2	14.3	18.8	4.7	7.1	לא עובד בגיל העבודה
						מספר מפרנסים במשפחה
45.0	42.0	41.3	37.8	26.9	37.3	מפרנס אחד
30.0	15.4	28.8	13.3	61.1	40.5	שני ומפרנסים ויותר
						גיל ראש המשפחה
20.1	28.8	16.8	20.5	9.9	14.3	עד גיל 29
46.8	28.2	38.9	21.7	38.5	28.4	בגילאי 30-44
23.3	22.0	23.7	21.1	37.6	33.1	בגילאי 45-גיל הפנסיה
9.8	21.0	20.5	36.7	14.0	24.2	בגיל הפנסיה (גיל 62 לנשים ו- 67 לגברים)
						מגדר ראש המשפחה
51.8	49.3	46.9	43.2	61.9	56.4	גבר
48.2	50.7	53.1	56.8	38.1	43.6	אישה

לוח נספח 6 : חלקן של קבוצות נבחרות בכלל האוכלוסייה ובאוכלוסייה הענייה (אחוזים), 2020

האוכלוסייה הענייה				כלל האוכלוסייה		קבוצת אוכלוסייה (משפחות)
לאחר תשלומי ההעברה והמיסים הישירים		לפני תשלומי ההעברה והמיסים הישירים		נפשות	משפחות	
נפשות	משפחות	נפשות	משפחות			נפשות
						מגזר של ראש המשפחה
59.8	67.4	68.3	75.9	78.4	82.6	יהודי
37.5	54.7	48.1	64.7	67.0	75.2	יהודי לא חרדי
22.3	12.7	20.2	11.1	11.4	7.4	חרדי
40.2	32.6	31.7	24.1	21.6	17.4	ערבי
						הרכב משפחה
74.2	40.4	63.5	31.3	63.1	37.3	עם ילדים
36.8	26.3	35.4	22.1	46.0	30.8	עם 1-3 ילדים
37.4	14.1	28.1	9.1	17.1	6.5	עם 4 ילדים ומעלה
25.3	8.4	18.6	5.3	9.6	3.2	עם 5 ילדים ומעלה
7.1	6.0	8.4	6.5	5.9	5.3	משפחות שבראשן הורה עצמאי
						סטטוס בשוק העבודה של ראש משפחה
74.1	56.7	72.3	54.5	87.6	77.1	עובד
67.8	51.7	67.3	50.4	84.0	72.9	שכיר
14.8	9.8	13.0	8.3	18.8	14.6	עצמאי
18.2	25.7	13.9	18.4	5.2	7.8	לא עובד בגיל עבודה
						מספר מפרנסים במשפחה
45.5	41.9	40.9	39.1	27.9	37.7	מפרנס אחד
28.6	14.8	31.4	15.4	59.7	39.3	שני ומפנסים ויותר
						גיל ראש המשפחה
19.9	28.7	16.1	19.8	9.5	13.6	עד גיל 29
47.1	29.1	39.4	23.3	38.0	28.3	בגילאי 30-44
24.1	23.0	25.4	22.6	38.2	33.4	בגילאי 45-גיל הפנסיה
8.9	19.2	19.1	34.3	14.3	24.7	בגיל הפנסיה (גיל 62 לנשים ו-67 לגברים)
						מגדר ראש המשפחה
51.2	49.5	47.2	43.9	60.5	55.5	גבר
48.8	50.5	52.8	56.1	39.5	44.5	אישה

לוח נספח 7 : תחולת עונני לפי מחוז וערים גדולות, 2019-2020 (אחוזים)

2020						2019						
חומרת העונני	יחס פער העונני	תחולת העונני				חומרת העונני	יחס פער העונני	תחולת העונני				
		קשישים	ילדים	נפשות	משפחות			קשישים	ילדים	נפשות	משפחות	
22.1	38.2	13.5	28.7	21.0	20.4	23.7	39.6	15.8	29.2	21.6	21.2	סה"כ
26.9	43.6	19.0	50.4	40.5	36.4	28.6	45.1	20.1	50.5	40.4	36.2	ירושלים
27.5	44.1	20.0	52.8	42.7	38.4	29.1	45.5	21.0	52.7	42.6	38.1	העיר ירושלים
18.2	34.3	15.9	29.5	22.2	22.8	19.7	35.7	19.9	30.3	23.3	24.2	הצפון
20.1	35.4	13.4	22.1	16.9	18.4	21.7	36.9	16.3	23.0	17.8	19.6	חיפה
21.8	36.0	15.3	18.0	15.2	18.6	23.8	37.9	17.6	18.3	15.7	19.4	העיר חיפה
21.6	36.7	10.7	14.9	11.9	14.0	23.1	38.1	12.3	15.3	12.4	14.7	המרכז
21.3	35.6	8.8	9.1	8.1	11.0	23.9	38.2	10.3	9.2	8.5	11.8	העיר ראשון לציון
19.8	33.8	10.4	10.1	9.3	12.4	21.3	35.4	12.2	10.5	9.8	13.1	העיר פתח תקווה
21.2	36.4	11.7	20.8	15.2	15.5	22.3	37.6	12.8	21.1	15.6	16.0	תל אביב
27.4	41.7	12.8	12.6	12.3	14.8	28.1	42.3	13.7	12.5	12.2	14.9	העיר תל אביב
22.3	38.8	16.2	34.6	25.1	23.4	24.0	40.3	19.8	35.3	25.9	24.5	הדרום
19.9	35.5	18.3	28.7	20.6	20.6	22.1	37.4	22.2	29.5	21.9	22.4	העיר אשדוד
22.4	37.6	16.4	22.8	17.4	20.1	23.9	39.1	20.1	23.7	18.4	21.4	העיר באר שבע
18.0	34.8	11.4	32.5	25.8	22.8	19.8	36.9	13.0	33.0	26.3	23.3	יהודה ושומרון